

VÖRÖSEK és FEHÉREK

70 ÉV ELŐTT

AZ 1848—49-IKI MAGYAR ELLENFORRADALOM

IRTA:
DR. RÁCZ BÉLA

1920

BÉCSI MAGYAR KIADÓ

A boritékot Kónya Sándor rajzolta

Nyomatott Johann N. Veniay A.-G. nyomdájában

Ellenforradalom és hazafiság

A Haláltó fölött keringnek
Szép, bátor, büszke madarak.
A tóban nagy, förtelmes és rest
Kígyófejű éhes halak.
Ezt a bűz lehű bús tavat
Úgy is nevezik: Magyarország.
Ady.

A magyar ellenforradalom ideológiája, érzésvilága és célkitűzései két irányzat között imbolyognak.

Az egyik irányban a mai Magyarország urai a jogfolytonosság bajnokának, a legitimitás örének és a forradalom sárkányölő Szent György lovagjának vallják magukat. Jogfolytonosság, legitimitás, forradalomellenesség száz év óta a reakció nemzetközi csatakiáltásai. Ezen a tolvajnyelven a jogfolytonosság a dolgozó osztályok jogfosztásának folytonosságát jelenti. Az ő legitimitásuk a nincsetlenektől követeli a „róluk-nélkülük” hozott törvények tiszteletét, de őket nem akadályozza a kizsákmányolásra vagy üldözésre kényelmetlenné vált törvényeiken való átgázolásban. Ingyenélésükben fenyegetett, szorongó irtózásuk a forradalomtól a nép fölötti vallásos atyáskodás szóvirágos palástját ölti magára. Ez a jelmez annyira hagyományos és elkoptatott, hogy a magyar ellenforradalom szóvivői és tollforgatók betűig menő ötlettelen azonossággal pergetik le az európai reakció 1814.-iki szövettségének frázisait, Amikor a „*forradalmi fertőzésre*” hárítják a felelősséget az ország minden bajáért, ahogy tollal és fegyverrel fenekednek a „*dologkerülő munkások és izgága nincsetleneknek a jogrendre*

veszélyes osztálya ellen”^{*} és amint a királyi militarizmus egyedüli létjogosultságát bizonygatják: — szemérmetlenül bitorolják a Metternich Kelemen és Sándor cár szerzői jogait. Amikor gyászból, gyalázatból égig nyúló piramist akarnak a forradalom sírja fölé emelni, hogy soha fel ne támadhasson, egyetlen olyan szót sem tudnak agitációjuk piacára vetni, amelyhez nem tapad három nemzedék utálatá.

De a nemzetközi reakció magyarországi előcsapata kortescélokból *forradalmi velleitásokkal* fertőzte meg magát. Alapvető elméletüket, mely szerint minden forradalom szennyes forrásokból fakadó kárhozatos eltévelyedés, szögre akasztják *az 1848-iki magyar forradalom előtt*. A forradalmárok életét, becsületét és emlékét gyilkosan éhező dühük tehetetlenül áll meg az 1848-as forradalom megszentelt, jelszavakká élettelenített, iskolakönyvekben bebalzsamozott hagyományai előtt — és taktikát változtat. A forradalom-ellenes „kereszténynemzeti kurzus” egyszerűen kisajátítja magának a nyegvennyolcas forradalom lelki erőforrásait.

A detronizáló, köztársasági, nagybirtokos és papi osztálykiváltságokat nyirbáló, vallásszabadságot létesítő forradalom hagyományainak fészkébe lopják a maguk retronizáló, nagybirtokos és papi hatalmat mentő, vallási hecceből élő uralmának kakuktojásait. Klerikális csemetéik a papokat pokolba internáló Petőfi verseit szavalják, az ébredők március 15-én ünnepi külön kiadást rendeznek utcai atrocitásokból. Horthy a „Kossuth utódja” címmel tetszeleg, Friedrichet a Dunántúlon úgy üdvözlük, mint aki „Arany humorát és Kossuth meg nem alkuvó magyarságát kelti életre”; pedig mindkettőjük csak annyiban emlékeztet Kossuthra, hogy „a királyi csontkamarákból fújó sorvasztó szelekre” vonatkozó mondását keltik életre.

A keresztény kurzus törtetőit, akik pedig a „*visszagördülő hullám*”-orv akarnak fölemelkedni, a könnyű agitáció heve annyira ragadja, hogy elméleteket gyártanak a maguk nemzeti *forradalmi* hivatásáról és *ellen-*

^{*} R. Charmatz: Geschichte der auswärtigen Politik Oesterreichs I. 490.

feleiktől még a forradalmár jelleget is elvitatják. „Az 1918 óta kitört forradalmak nem a nagy tömegek szívéből, hanem nemzetközi csalók és gyilkosok elvetemült agyából pattantak ki!” — mondta el ezt a leckét Horthy, Budapestre, a románoktól megszabott ütemben történt, felszabadító bevonulása alkalmával. Az ellenforradalmi vérszűrőségek pedig jogi indokolássá léptetik elő ezt az elméletet: „Forradalomnak csak az a mozgalom tekinthető, mely a nemzet túlnyomó többségétől indul ki és így minden forradalom csak nemzeti lehet”. Ők képviselik tehát egy személyben a forradalomellenes reakciót és magát a forradalmat, a nemzetközi kapitalizmus védőbástyáját és a magyar történelem szellemét, a *hazafias hagyományt*, amely igazol és ideális glóriába burkol minden gyilkolást, kínzást, gyalázatot.

A következőkben is történelmi szemszögbe fogunk beilleszkedni és megkíséreljük a *mai magyar uralom helyét kijelölni a magyar történelemben*. Visszatekintünk az 1848-as forradalmi fellendülés eseményeire és felidézzük azt a kort, amikor hetven évvel ezelőtt a maihoz hasonló viszonyok között ugyancsak ellenforradalmi reakció gyilkolta, internálta és némította el a magyar forradalmi tömegeket és amikor a forradalom életben maradt vezetői börtönben vagy emigrációban szenvedtek.

A mai magyar ellenforradalom történelmi szerepét vizsgáltuk és nem a mi érdemünk, hanem az események logikájának kényszerítő erejű eredménye, hogy elődjét és mintaképét fel is fedeztük, nem ugyan a negyvennyolcas forradalomban, hanem az *1848—49-es ellenforradalomban*. De itt viszont a hasonlat azonossággá fokozódik, a történelmi párhuzamból minden vonásig hű *arckép* emelkedik ki, amely azt mutatja, hogy a *fehér ellenforradalmat nem egyének, hanem hetven év előtt már szerepeli, levitézlett típusok csinálják*.

Egy világ választja el a feudális gyarmatból parlamentáris, kapitalista, nemzeti önállóságra törő 48-as forradalmat a társadalmi termelést munkásönkormányzattal szervező forradalomtól, bár a forradalmak lelki rokonsága is letagadhatatlan. Ha nem is volt idejük a forradalom

diadalszekerét a régi társadalom felkapaszkodott konclesőitől megtisztítani, hajtőerejük és irányítójuk mégis a lelkesen önfeláldozó idealizmus volt, amellyel mindketten a társadalmi együttélés magasabb formái felé ragadták a tömegeket.

De az ellenforradalom *célja* változatlanul azonos maradt hetven éven keresztül: az osztálykiváltságok, az előjogos élőködés megőrzése. A történelmi adatok az alábbiakban azt is bizonyítani fogják, hogy az ellenforradalom *hadviselési módjai és harcieszközei* nem szenvedtek legkisebb változást sem. Akkor is, most is az ellenforradalom hősei a *fegyveres* forradalommal szemben minden személyes kockázattól okosan tartózkodnak. Azonban alattomos vakondok munkával belülről aláaknázzák a forradalom lelki fegyvertárát, megbontják a forradalmi frontot, kívül pedig külföldi ellenségeket uszítanak föl a forradalom legázolására.

A következőkben a bizonyító adatok felsorakoztatásával helyesbíteni akarjuk azt a hamis képet, amelyet a hivatalos történetírás a magyar ellenforradalomról rajzolt.

Azokat, akik ezt a munkát tisztán elméleti jelentőségűnek és talán időszerűtlennek is tekintik, figyelmeztetjük: „De te fabula narratur!” Rólunk és róluk van szó. Most, amikor a sértett osztályérdek és osztálygög jogi és erkölcsbírói álarcot öltve, véstörvénytörvényt ült és a forradalmárok elleni gyűlöletre tüzeli a tömegszendélyeket, nem időszerűtlen leleplezni, hogy ugyanezeket a fegyvereket alkalmazták a 48-as forradalmárok ellen is. *Nincs egyetlen olyan vád és rágalom a mai kommunisták ellen, amellyel a szabadságharc félisteneit meg ne marták volna a „keresztény nemzeti kurzus” előfutárjai hetven évvel ezelőtt.*

Más szempontból is időszerű a történelmi visszapillantás. Az ellenforradalom a nyelvi és nemzeti önállóság lelki erőforrásait zsákmányolja ki a saját céljaira. A nemzeti önrendelkezés hazafias megmentőjének szerepében vadászik a nemzeti hagyományok iránt fogékony rétegek népszerűségére. A történelmi adatok világánál azonban bemutatkozik az uralkodó osztályok

hazafiságának igazi arculata: kiszámított, önzően ride» szemfényvesztés a nemzeti érzéssel és eszmével. Amie; az uralmi helyzet szilárd és a nacionalizmus: erkölcsi alap a másnyelvűek elnyomására és kábítószer a kizsákmányoltak öntudatosítása ellen, — addig az uralkodóosztályok harsogóan hazafiasak. Amint az uralom veszélybe kerül és a kizsákmányolás korlátlan szabadsága kockán forog, a kiváltságos osztályok: gondolkodás nélkül dobják ki hajójukból a hazafiasság ballasztját. Az osztályharcok válságosabb időszakában az uralkodóosztályok az állandó, nyílt és szégyentelen hazaárulás látványát nyújtják, minden feszélyezés nélkül uszítanak az „imádott haza” függetlensége ellen és dolgoznak idegen uralom alá juttatása érdekében.

A mai magyar ellenforradalom „hazafias” működéséről a külföldi diplomácia bizalmas levéltárai sok érdekes részletet fognak leleplezni. De addig is, amíg lehullanak a nagyon is átlátszó fátylak azokról a machinációkról, melyekkel a magyar ellenforradalom Kratochwill ezredes útján a franciáknál, a szegedi kormányküldöttség útján a jugoszlávoknál, József főherceg, Friedrich, Bethlen István és mások útján a románoknál, svájci és wieni ügynökei útján az entente összes államainál házalt idegen fegyveres beavatkozás kirimánkodása céljából: *beszéljenek az 1848—49. év eseményei az ellenforradalmárok hazafiságáról.*

A 48-as forradalom és ellenforradalom a köztudatban

Az alábbiakban *nem a forradalom, hanem az ellenforradalom* képét vázoljuk. A megrajzolásnál a valóság pontos és jóhiszemű visszaadására törekedve, legelső sorban az ellenforradalmároknak önmagukra vonatkozó, tehát beismerés-számba menő előadásait vesszük alapul. A történelmi forrásmunkák közül, hogy minden ráfogásnak minősíthető kiszínezett előadás kiküszöbölhető legyen, főként az osztrák írókat idézzük, akik az ellenforradalom törekvései iránt megértő jóakarattal viseltetnek. Magáról a forradalomról csak annyi szó esik a következőkben, amennyi az összefüggés megértéséhez, az

ellenforradalom lélekrajzának felismeréséhez szükséges. A történelmi folyamat valódi természetének felismerhetése céljából mindenekelőtt le kell számolnunk azzal a célzatosan hamis idealizálással, mellyel a hivatalos történetírás, irodalom, hazafiaskodó agitáció a köztudatban a 48-as események képét elferdítette.

A kormányszolgálatban álló hivatalos történetírás általában erőszakosan behunyja a szemét a társadalom osztályérdekellentétei és a történelmi események osztályharc jellege előtt. A népeket, államokat egy és azonos érdekű szolidáris egésznek tünteti fel és eszmei rugókra vezeti vissza az eseményeket. A forradalmat a nemzeti eszme hatásával magyarázza és a negyvennyolcas események képét ilyesformán szokta megrajzolni:

A XIX. század elején a nemzet felocsúdott abból a kábultságból, amelybe a sok-százados vereség folytán került. Az előző század a *hanyatlás vagy erőgyűjtés korának* nevezhető, amikor a vezető rétegek elidegenedtek a nemzeti nyelvtől, a főnemesek a német udvari kultúrához pártoltak, a középnemesség a latin nyelvvel elégítette ki tudományos és irodalmi szükségleteit. Az 1800-as évek elején a nemzeti irodalom hatása alatt megkezdődött az *újraébredés kora*. Erőtéljes nemzeti szervezkedés indult meg, amelynek az volt a célja, hogy a csorbítatlan nemzeti szabadságot kivívja, de viszont a magyarságot a nyugati kultúra vezető nemzetei közé emelje. A fejlődés menetére vonatkozólag kétféle felfogás alakult ki az ország vezető szellemei között. Az egyik irányzat zökkenések nélküli, sima átalakulást tartott célravezetőnek, ez volt; a fontolgtatva haladó vagy *konzervatív párt*, míg a másik párt gyorsabb ütemű *radikalizmussal* akart újítani. Mindkét párt természetesen egyforma áldozatkész, jóhiszemű és önfeláldozó hazafiassággal viselte szíven az ország javát. 1848 elején Kossuth, Petőfi és más nagyjaink lángszavai egy táborba terelték az országot és a nemzet most már egy emberként és ellenállhatatlan erővel szállt síkra a bécsi zsarnokság' ellen. Az 1848. márciusi nagy

napok meghozták a nemzet felszabadulását. A nemesség és papság önként lemondott előjogairól, felszabadította a jobbágyságot és kivívta az összes szabadságjogokat. A bécsi kormány megrémülve a nemzeti egység imponáló erejétől, előbb szentesítette a független magyar kormányt, azonban a kamarilla nem tudott zsarnokságának megszűnésébe beleenyugodni. Ármányosan fellázította a nemzetiségeket, akiknek vezéréül Jellachics tábornokot rendelte ki. Ez a „granicsár” a szerb-horvát lázadókkal megtámadta a felszabadult magyarságot.

A veszélyben forgó haza és szabadság védelmére az egész ország népe megmozdult. Úr és paraszt, gazdag és koldus egyaránt odaadta, amije volt, vagyonát, ékszereit, életét. Mindnyájan, foglalkozás-, osztálykülönbség nélkül szabadságharcosok, lángelkű félistenek voltak, akiket az osztrák zsarnokság csak az orosz túlerő segítségével tudott leverni. A szabadságharc leverése után még imponálóbban tűnt ki az egységes magyarság tragikus nagysága. Az egész nemzet néma megvetéssel tűrte az idegen elnyomás kínzásait és passzív ellenállással tüntetett a forradalom vívmányaihoz való túrheterlen ragaszkodása mellett... És így tovább.

Ennek a megkapó történelmi képnek az egységes, forradalmi, érdekharcától mentes, ideális magyarságról csak az a hibája van, hogy *egyetlen vonása sem reális, egy adata sem felel meg a történelmi valóságnak*- Politikai kortescélokból eltüntették belőle azt az elemet, amely minden eddigi történelemnek kulcsa és kovásza: az *osztályharcok történetét*. Szemfényvesztő fogással átcsempeszték a forradalom oldalára a 48-as Magyarország reakciós elemeit, minden ellenforradalmi tételt áterőszakolnak az osztrák kormányzat számlájára és ezzel a goromba hamisítással elsikkasztották az egész, jól kifejlett *magyar* ellenforradalmat. A mi hivatásunk lesz, hogy az ellenforradalom magyar jellegét történelmi jogaiba visszaiktassuk.

Ebből a célból pár vonással vázolnunk kell a tényleges történelmi fejlődés irányvonalait.

A forradalom előzményei

Az az időszak, ahonnan a hivatalos magyar történetírás a magyar nemzeti újraébredést származtatja: a XIX. század első negyede, az egész Európára kiterjedő reakció berendezkedésének ideje volt. Franciaországot, amely a forradalom árjának világboldogító szabadságot, egyenlőséget megkísérlő kiöntései után Napoleon császársága alatt visszatért a gazdasági lehetőségektől megásott mederbe: a burzsoázia államába — 1814-ben leverte a keleteurópai nagybirtokos, abszolutisztikus államoknak szövetsége. Összeült az akkori Legfőbb Tanács, Oroszország, Ausztria, Poroszország és a wieni kongresszuson visszaadták a trónt, kastélyt, földet régi urainak, legázolták a burzsoázia érdekképviselőinek csiráit, melyek az akkori kapitalizmus fejletlen talaján kihajtottak. A kongresszus működése nyomán az abszolut monarchia lett az általános államforma Európaszerte és 1815 szeptember 26-án az akkori Legfőbb Tanács urai „szentszövetségi szerződésben” az egész világnak „kinyilvánítják azt a hajthatatlan akaratukat, hogy cselekedeteik *egyetlen* szabályozójául a vallás szent hitelveit, a szeretet és béke tanait ismerik el és pedig úgy az államok belső kormányzatában, mint más kormányokhoz való viszonyukban.”* A burzsoázia uralmi formája: a parlamentarizmus, alkotmányosság az európai kontinensen elveszti jelentőségét és a szent szövetség szuronyerdői elfojtják a „forradalmi járvány” legkisebb megnyilvánulását is. De a forradalmak hatóereje nem semmisült meg. Mert „a forradalmi eszmék és tapasztalatok minden európai ország-

* R. Charmatz i. m. T. 74.

ban hátrahagyták a vágyódást liberális és demokrata uralmak után. A politikailag elégedetlenek *Liberális pártokat* létesítenek az 1814-ben visszaállított kormányokkal szemben. Mivel továbbá a területi felosztások Wienben a népesség akaratának figyelembe vétele nélkül történtek, némely állam egyáltalán nem felelt meg a nemzetiségi összetételnek. Három nemzet: a német, olasz és lengyel több állam között volt felosztva, míg az osztrák állam több nemzetiséget kényszerített mesterséges keretbe. Ebből is elégedetlenség származott, mely *nemzeti pártok* alakítására való törekvést eredményezett. Így dolgozott a liberális nacionalista elégedetlenség — rendszerint egységes ellenzéki pártba tömörülve — azon, hogy a diplomácia munkáját szétrombolja. Amint a kormányok egymást támogatták, épúgy támogatták az ellenzéki pártok is egymást és egységes eljárásra törekedtek. Így alakult, forrt és tombolt az erőhatalom birtokosai és liberális, nacionalista, demokratikus ellenzék között az a harc, amely Európa politikai történetét adja a XIX. században”.* A század második negyedében pedig megjelenik a francia és angol politikai küzdőtéren a *proletariátus*. Angliában inkább politikai jogok, Franciaországban gazdasági reformok alakjában, de mindenütt már tudatos osztályá szervezeten állítja szembe követeléseit a társadalom többi osztályaival.

A nagybirtokra támaszkodó abszolútizmus és az érvényesülésre törekvő burzsoázia közötti harcban *Magyarország a szent szövetség szilárd birtokállományához tartozott*. A reakció és a liberális ellenzék birkózásának századeleji évtizedeiben a magyarság a reakció legmegbízhatóbb, forradalmi fertőzéstől mentes csapatát szolgáltatta. A „szabadság, egyenlőség” ideológiájának perzselő tűzvése csak a Martinovics-féle egyesület kis fáklyájában lobbant fel a magyar ugaron, de ezt is rögtön eloltotta a rideg osztályönzés jeges közönye. Magyarország külpolitikai szempontból sziklaszilárd védőbástyája volt az európai abszolútizmusnak, amely ennek az országnak anyagi és erkölcsi erejét halálos biztonsággal vehette számításba, mert *az országnak nem volt semmi önálló*

* Seignobos: Geschichte der modernen Europa; 7-8. oldal.

külpolitikai jelentősége, a magyarságnak még véleménye vagy információja sem a külpolitikáról, gondolat és akarat nélküli sakkfigurája volt a wieni udvari diplomáciának.

Ez a megállapítás élesen ellenkezik a hivatalos történelem tanításával, amely szerint Magyarország a legrégebb alkotmányos államok közé tartozik Európában, ahol az angol alkotmánnyal egyidős és egyenértékű a királyi hatalomnak a nemzet jogosult rétegeivel való együttműködésre történt korlátozása. Ezzel a történelmi legendával itt részletesen nem foglalkozhatunk, csak utalunk Grünwald Bélának „A régi Magyarország”, Acsády Ignácnak „A magyar jobbágyság története” és Ágoston Péter különböző munkáiban (főként „Az egyházi és világi nagybirtok történetében”) foglalt történelmi kutatásokra, melyek kellő értékükre szállították le azokat a nemesi kiváltságokat védő okiratokat és intézményeket, amelyeket „ősi magyar alkotmány” névvel szokás megjelölni.

A tényleges hatalmi erők megoszlása, ami az alkotmányt a való életben meghatározza, a XIX. század elején a következő volt:

Az ország területén — Erdély leszámításával — négyszázötvenezer kis- és nagybirtokost, nemest és főrendet illetett meg csupán politikai és szabadságjog.* A törvényhozást a köznemesség megyénként választott követei útján az „alsó táblán” gyakorolja, de a „felső tabunak alárendelve, ahol a személyes jogon ülő „született törvényhozók” bírálják felül az alsó tábla határozatait. Az alsó táblán az összes szabad királyi városok képviselőit *egyetlen* szavazat illeti meg, inig egy-egy nemesi megyének *két* szavazata van. De a szavazatszám nem is pontos mértéke a törvényhozási befolyásnak. Ősrégi országgyűlési elv ugyanis, hogy a szavazatokat nem számolják, hanem mérlegelik (vota non numerantur, sed ponderantur) és az értelmesebb rész (pars sanior populi) szavazatait többre értékelik. A szellemi cenzusnak ebben a kérdéseiben az országgyűlés elnöke dönt, aki az uralkodó bizalmi embere. Történetünk idejében a nádor: József főherceg.

* Wirkner: Meine Erlebnisse 5. oldal.

Az uralkodást az országgyűlés határozatai különben sem érintik jelentősebben. A hadsereg-szervezés, pénzügyi igazgatás, vámok, bányák, egyedáruságok ügye a király korlátlan jogkörébe tartozik. A külpolitika ügyeibe az országgyűlésnek semmi beleszólása, sőt még tájékoztatása sincs. Az állam központi igazgatása úgyszólván teljesen az országgyűlés befolyása nélkül bonyolódik le. Az alkotmány szerint az évi újonclétszámot és egyenes adókat az országgyűlésnek kellene megajánlania, de ez is inkább illemszabály, amelyen a királyok igen gyakran minden baj nélkül túlteszik magukat.

Ellenben kizárólag a nemesség hatalmában van a belügyi közigazgatás, amelyet a megyékben választott tisztviselőkkel gyakorol. A központi királyi hatalomnak csak a városokban van helyi adminisztratív szervezete, amely a városi polgárságot állami közterhek viselésére kényszeríti, de „szabadságait” meg is védi a földesurak zsarnoki hajlamaival szemben. *Az állam terheit: a katonáskodást, adófizetést, közmunkát kívülök kizárólag a politikai jogokban nem részes népesség: a jobbágyok viselik.* De a közteher eltöri a jobbágyokra nehezedő másik megterhelhetés mellett: a jobbágy viseli teljesen az uralkodó osztályok eltartását. Az egyháznak tizedet fizet, a földesúrnak a termelésből kilencedet, ezerféle törvényes „ajándékot”, ingyen munkát, robotot köteles szolgáltatni. Röghöz van kötve — amint a törvény betűje mondja —, vagyis nincs költözködési joga. A nemesség politikai hatalma: az ősi magyar alkotmány, vele szemben válik ellenállhatatlanul erőssé. A jobbágy rendőre az úri ispán, bírálja az úriszék, a nemes úr. A jobbággal még a királyi hatalom sem rendelkezik közvetlenül, vére és a munkaereje fölött, adógarasa, közmunkára kirendelése és katonáskodása kérdésében meg kell alkudnia a nemesi országgyűléssel, az adót, a közmunkát a megyei tisztikar hajtja be tőle. Maga a nemes nem adózik, nem végez közmunkát, nem katonáskodik. Ez az ősi nemesi szabadság, *a történelmi, magyar alkotmány.* A külpolitikában, hadügyekben teljesen korlátlan királyi hatalom mellett voltaképen *csak széleskörű belügyi autonómia* a nemesi előjogok: az állami közterhektől való mentesség

és a jobbágyok korlátlan kizsákmányolásának védelmére.

Magának a nemességnek tisztult és csalhatatlan érzéke van az *alkotmány lényegének* felismerésére. Nem érzékenykedik, ha a királyi hatalom a nemesi előjogokra közömbös kérdésekben túteszi magát az alkotmány rendelkezésein. Mária Terézia és I. Ferenc évtizedekig sem hívták össze az országgyűlést és ennek dacára igen népszerű uralkodók maradtak. Ellenben osztály kiváltságainak legkisebb érintésére „veszélyben az ősi alkotmány” riadóval veri félre a harangokat és a kezében levő közigazgatás „passzív ellenállásával”, vagy ahogy manapság mondanók, szervezett szabotálásával megfojt minden olyan királyi intézkedést, amely a jobbágykizsákmányolás szabadságát korlátozná.

A fő- és köznemesség állandó házi perpatvarokban huzalkodik, azonban az ország egységesen fordul szembe a királyi hatalommal a jobbágy fölötti uralom fenntartásának kérdésében. Ez az egyetlen magva a király és nemesség közötti összeütközéseknek. A hivatalos történelem nemzeti önfenntartási küzdelmekről, állami függetlenség védelméről beszél az erőszakos németesítés, központi beolvasztási kísérletek ellen, de mindez vakmerően tudatos hamisítás. A XIX. század közepéig, a 40-es évekig a magyar uralkodó osztályok megvető hidegséggel viselkednek a nemzeti igényekkel, a magyar nyelvvel szemben. A főnemesség a wieni udvari légkörhöz tartozónak érzi magát, németül és franciául beszél. A köznemesség irodalmi és országgyűlési nyelve a latin. „A magyar nyelv, amint a „Régi Magyarország” írja, „már nem található sehol a közéletben, mert onnan a nemesi társadalom már rég kiküszöbölte.” (466. oldal.) Az 1811-iki országgyűlésen lehetetlennek mondták a magyar tárgyalási nyelv behozatalát, mert „nincs a nemesség közt senki, aki magyarul tudna” (467. oldal). A földesurakban „a nemesi érzületet elfojtja a rendi fölfogás. *A magyar nemes nagyobb szolidaritásban érzi magát a szerb, oláh, horvát vagy tót nemessel, akit fikció (jogi feltevés) alapján magyar nemeseknek tart, mint a magyar paraszttal*” (127. oldal) és nem szereti a magyar jobbágyot, „mert

önérzetesebb, nehezebben tűri az önkényt s ragaszkodik jogaihoz s ezért *Magyarországon és Erdélyben sok helyen elüldözik a magyar jobbágyot* és kizaklatják s az alázatosabb, türelmesebb szlávot telepítik helyére.” (U. o.)

Ebből a talajból nacionalista érzékenykedés, nyelvi és nemzeti érvényesülés iránti igények ki nem nőhettek. *A király és a nemesség közötti harcok* nem is nemzeti sérelmek és vívmányok, hanem *a nemesi kiváltságok és a jobbágyok megterhelése körül* keletkeztek. A kormány a központi igazgatás egyre növekvő költségeinek fedezésére nagyobb adóbevételekre törekszik és ezért szűkebb térre akarja szorítani a jobbágy kizsákmányolását, hogy így az adózóképességet növelje, másrészt közteherviselésre, földadóra a nemességet is igénybe akarja venni. A teljesen megbízhatatlan nemesi közigazgatást, amelynek útvesztőiben elolvad az adóbehajtás, tengelytörő kátyúiba fullad a közlekedés, atyafiságos korrupciójában menthetetlenül eltéved a „jogbiztonság” — a saját központilag kinevezett bürokráciájával akarná helyettesíteni. Ezekben a küzdelmekben a királyi hatalom a birodalom többi országaiban már bontakozó *korai kapitalizmus* érdekeinek képviselőjeként is jelentkezik, amikor *szabad*, egységes jogszabályokkal biztosított *piacot* akar alakítani a feudálisán szakadozott, céhszabályokkal és földesúri jogokkal röghöz kötött munkásságú Magyarországból. *A királyság ebben a korban a jobbágyosság védője*, Mária Terézia és II. József rendeletileg életbeléptetett „urbariumok”-kal erőszakolnak ki némi védelmet a földmunkásság részére, a nemesség elszánt csökönnyösséggel áll ellen minden haladó irányzatú törekvésnek, merev konzervativizmussal ragaszkodik jogaihoz és birtokállományához.

A XIX. század második negyedében változik a helyzet: egy új elem, a *kapitalizmus* vonul be a magyar viszonyokba. A kapitalizmus csirái kezdenek kifejlődni, kézműipar, gyárak bontakoznak ki a városokban és így a városok jelentősége emelkedik. De még erősebb *utal tör magának a kapitalizmus ideológiája*. Nem a francia forradalom kispolgárainak világmegváltó álmodozása, hanem az angol manchesterizmus praktikus polgári haszonnal kecsegtető tanításai a szabad versenyről, a föld

főlszabadításáról. Külföldet járt utazók, diákok elhozzák a virágzó gyárok, szeszfőzdek, bankok hírért és még a nemesség jóakarátú figyelmét is megkapja egy nem épen ideologikus érvelésük: a *csökkenő földjáradékra* való hivatkozás. A földbirtok jövedelme ugyanis észrevehető csökkenés irányzatát mutatja, a jobbágy, akinek természetfölöslegét teljes kisajátítja a nemesi és közadó szolgáltatás, nem hajlandó belterjes munkálkodásra. A nemesi birtokot az *ősiség* törvénye köti, sem eladni, sem jelzáloggal terhelni nem lehet. Ennélfogva a nemesi birtokra nem lehet kölcsönt felvenni, hasznothajtó beruházásokat, mezőgazdasági iparüzemeket berendezni. A gyáripar viszont nem fejlődhetik szabad ipari munkásság nélkül. *Ha a dolgozó népesség a jobbágyi törvényekkel röghöz van kötve*, nem alakulhat ki a dolgozni akarókból a gyári munkapiac, *nem keletkezhetik a béreket lenyomó munkanélküliek ipari tartalékserege*. A kapitalizmus életfeltétele: a *szabad munkás*, a Marx-féle *mindkét értelemben*, aki / munkaereje fölött szerződési szabadsággal rendelkezik, de emellett a termelő eszközök birtokától is meg van szabadítva, hiányzik a magyar nemesi társadalomban. Aki ilyen érvekkel felszerelten beszél vagy ír ősiség, rendi jogok eltörléséről, jobbágymunka megváltásáról, vagy fellengző frázissal jobbágy felszabadításáról, az már figyelmes közönséget talál a nemesség gondolkodó rétegeiben is.

A „felvilágosult” vagy „reformeszme” divatba jönnek a magyar közéletben, melyet egyidejűleg erős nemzeti érzés is kezd áthatni. A tanuló fiatalság polgári életpályák iránt kezd érdeklődni, a kereskedelem, a gyártulajdon nem lenézett foglalkozás többé — és a magyar intelligencia kezd megütközni azon, hogy az osztrák ipar és kereskedelem teljesen kisajátítja, gyarmati sorba szorítja Magyarországot. A csökkenő földjáradék következtében az állami, katonai hivatalok betöltése is emelkedik jelentőségében és az idegen hivatalnokok, katonatisztek létezése súlyos nemzeti sérelemképpen jelentkezik. A magyarság most. már megérti a, nemzeti irodalom kesergését a tunyaságba sülyedt, nemzetietlen utódokról, életérdekének ismeri fel a magyar nyelv ápolását, Tudomá-

nyos Akadémia alapítását, már Végegyetessedit próbál a nemzeti ipar támogatására, megérti a parlamentarizmus felsőbbbségét a megyei-rendi alkotmány fölött és független magyar minisztériumot, felelős kormányt követel. Ennek a pezsgő, új mozgalomnak, a „magyar szabadelvűség”-nek számos árnyalata van. Némelyek csak a gazdasági követeléseket hangsúlyozzák, de a politikai konzekvenciákat nem vonják le, ezek között Széchenyi István vezetése alatt több felvilágosult mágnás és előkelő nemes van. A köznemesség inkább a mozgalomnak nemzeti önállóságra törekvő irányzatát emeli ki. *Kossuth Lapsban testesül meg legkiemelkedőbben az az irány, amely a függetlenségi mozgalmat a burzsoázia uralmát megalapozó polgári jogok követelésével kapcsolja össze.* A szabadelvű ellenzéknek voltak ugyan — leginkább szélső jobboldalán — mágnás és arisztokrata vezérei is, de tömegei a szegényebb nemességből, tanulóifjúságból, városi polgárokból kerültek ki; mellettük, mint öntudatlan, passzív együttérző szerepelt a faluk jobbágynépe. Bár a társadalom gazdasági és politikai szervezetének átalakítása végeredményében az uralkodó osztály érdekében is állott: mint minden történelmi mozgalomnál, úgy itt is a hatalmon és birtokban levők nem emelkedtek a távolabbi érdek felismerésének magaslatára. Az osztályharcok során az uralkodó osztályokat nem vezeti a jövőbe néző belátás, amely képessé tenné őket kiváltságos helyzetükről való önkéntes lemondásra, a hatalmat békésen átengedő kompromisszumokra. A legközelebbi érdekeik vezetik őket. Az uralkodó osztályok a fizikai tehetetlenségi erőre emlékeztető csökönyösséggel ragaszkodnak hatalmi birtokállományukhoz. Társadalmi rövidlátással konzerválni szeretnék előjogaikat még akkor is, ha a kár és haszon aránya kétségessé vált bennük. A jogokról való önkéntes lemondásuk, nagylelkűségük mindig veszélyes ajándék az elnyomottakra, mert új köntösben a régi kizsákmányolás szorongatóbb, kínzóbb formáit borítja rájuk. Az elnyomott osztályok csak társadalmi harc, kényszer nyomása alatt juthatnak el osztályérdekeik érvényesítéséhez, osztályhelyzetük megváltoztatásához.

A magyar szabadelvű ellenzék tömegei is a „szabad életpályákon” levő vagy arra készülő ügyvédekből, írókból, orvosokból, hivatalnokokból, diákokból és a kisbirtokos nemességből kerültek ki. Az országgyűlésen, a megyékben a túlnyomó többséget a kisbirtokos nemesség *konzervatív pártja* tartotta kézben, amely a kiváltságos helyzet fölött féltékenyen őrködött. A nemesi jogokról való lemondást, még a jelentéktelen formális átalakulásokat is „sötétbe ugrás”-nak, „az ezeréves alkotmány könnyelmű veszélybe döntéséinek bélyegezte. A nemesi szabadságokat, közteherviseléstől, katonáskodástól való mentességet féltve, *bizalmatlanul áll szembe a nyelvi jogokért, nemzeti függetlenségért küzdő mozgalommal* és szorosabb védelmi szövetkezést keresve, a kormányhoz húzódik.

A wieni birodalmi kormányt is megrémítik a magyar ellenzék elszakadást, országos különállást hangoztató programjai. A magyar, konzervatív pártokkal való szorosabb szövetkezésben keres védelmet. *Szakít a nemesi tehermentesség elleni, jobbagyvédő irányzatával, de a közigazgatás bürokratikus központosításának gondolatával is és bevonja a kormányzásba a konzervatív párt vezető egyéniségeit.* A magyar és erdélyi közigazgatás vezetését két konzervatív mágnás kapja kézhez, a bécsi magyar udvari kancelláriában a konzervatív nemesség jut hivatalhoz: „Az osztrák kormány feladta a bürokratikus rendszert Magyarországon és a konzervatív pártot vezérei útján bevonta a kormányzatba. Apponyi György gróf lett a magyar és Jósika Samu báró az erdélyi kancellár. Az utóbbi kiváló tehetségű, éleslátású, ékes-szóoló férfiú, Apponyi képzettség és műveltség szempontjából a becslésre méltó középszerűségek sorába tartozott.”* A konzervatív párt vezérei, tollforgatói közül az alábbiakban sűrűn fogunk találkozni Szögyén-Marich Lászlóval, Zsedényi Edével, Wirkner Lajossal, akik vezető állásokat töltöttek be az udvari kancellárián.

A konzervatív fő- és középnemesség beült a kormányzásba és ezzel lehullott a „nemzeti ellentét” álarca az osztály harcokról. A nemesi osztályelőjogok megőrzése és a burzsoázia társadalmi rendjének megszületése körül

* Friedjung: Oesterreich von 1848 bis 1860. I. kötet 36. oldal.

vívott harcban most már mindkét oldalon magyarok állottak szemben. A burzsoá jogrend, népszuverenitás és nemzeti önállóság jelszavaival támad a szabadelvű ellenzék és a rendi alkotmányt, a nemesi osztályok kizárólagos politikai és gazdasági uralmát makacsul védik a magyar konzervatívok. De szívósan oltalmazzák a fennálló birodalmi kapcsolatot, az abszolutisztikus, központosított kormányformát is. A Habsburg-monarchia egységét, a dinasztia érdekeit, az összbirodalom központosított kormányformáját dühösen védelmezik a magyar kormányzat függetlenségére, önálló magyar minisztérium alakítására való ellenzéki törekvésekkel szemben. *A nemzeti igények érvényesülésének ők a legmakacsabb-, intranszigiens ellenségei.* Nem a dinasztia, a kamarilla, az átkos Ausztria-Bécs. A császári udvart ők rángatják dróton a magyar igényekkel szemben való ellenállásra. Az osztrák államtanács náluknál összehasonlíthatatlan abbul megértőbb, engedékenyebb az ellenzék nemzeti aspirációi iránt. Maga a császár, a személyes kormányzásban részes főhercegek, a főherceg-nádor megközelíthetők az ellenzék részéről és az uralkodó tesz is jelentékeny engedményeket. De ezeket a magyar konzervatív hazafiak uszításával, aknamunkájával szemben kell kikényszerítenie és a konzervatív párt szemrehányásaival kell érte megbűnhődnie. A magyar konzervatívpart nem volt hajlandó sem szociális, sem nemzeti engedményekre, a dinasztikus érdekek védelmében hajthatatlanabb volt a dinasztinál, császáribb a császárnál. *A magyar uralkodó osztály állott a reakció legszélsőbb jobbszárnyán, amíg a küzdelem politikai téren folyt és amikor az ellenzék mozgalma forradalmivá érlelődött, Ő szervezte, vezette ellene az ellenforradalmat.* Nyílt és mezítelen osztályharcból született meg a 48—49-es forradalom és ellenforradalom. A hivatalos történetírás vékony nemzetiszínű zománcsal próbálja elhomályosítani a forradalom osztályharc jellegét, az uralkodó osztályok szemérmetlen „hazaárulását”: az egységes nemzet és az idegen kormány közötti küzdelemről, magyar szabadságharcról mesél. Hogy milyen joggal, arról beszéljenek az alábbi bizonyító okiratok és történelmi adatok.

A forradalom tavaszán

A magyar ellenzéki követelések előbb a fennálló társadalmi és jogi viszonyok keretei között megvalósítható *reformokra* irányultak. *A burzsoáziának csak részt kívántak az államhatalomból*, osztozkodást az uralomban. A szabadelvű ellenzék 1847-ben még csak 16 szavazatot követelt a városok képviselői részére az országgyűlésen, erős szellemi és vagyoni cenzuson alapuló választójogot a megyékben, „örökváltságon”, a földesúr és jobbágy megegyezésén, alapuló jobbágyfelszabadítást. *Az Európaszerte feltörő forradalmi lendület terelte* az ellenzék megalkuvó, félrendszeres politikizálását a régi osztálykiváltságokat tömegszenvédélyek erejével ledöntő és új osztályhatalmi berendezkedést teremtő *forradalommá*.

Az 1848. év eleje a forradalmak tavasza volt. Először február 24-én a francia forradalom töri át a reakció egységes frontját, megdönti a királyságot. Itt már a proletárság a forradalom aktív eleme, színtere és eszköze az utcai harc és eredményei között a nemzeti műhelyek létesítése, a munkanélküliek állami foglalkoztatása is szerepel. Az ellenzéki mozgalmak nemzetközi összeköttetése folytán a többi országokban is kalászbá szökik a forradalom rég érő vetése. Németországban a mozgalom teljesen a burzsoázia kezében van, itt a forradalom békés, demonstrációs jellegű. Az összes államokban népgyűléseket tartanak, lelkesen követelik a sajtószabadságot, parlamenti kormányformát, egységes német parlamentet és március 5-én Heidelbergben 51 liberális vezetőférfi elhatározza az alkotmányozó „Vorparlament” összehívását Frankfurtba. Itáliában új erőre kap a már előbb is fellángolt *nemzeti* forradalom és fegyveres csapatok

támadják a megszálló osztrák haderőket. A francia események hírére Ausztriában is puszkaporos lett a levegő, minden előkészület nélkül napokon belül kinő a polgári forradalom szervezete, jobbszárnyán a polgárság egyesületeiből, érdekképviselőiből, balszárnyán a diákság és a wieni proletárok tömegéből. Március első napjaiban már beadványokkal, tüntetésekkel ostromolják az államtanácsot tanulási, vallás-, sajtószabadságot, népképviselőt, a költészetet nyilvánosságra hozatalát követelve.

A rohanó forradalmi események árjával oly megbénultan és tanácstalanul állott szemben a kormányhatalom, mint a világháború legyőzött országainak kormánya az 1918. év végi forradalmakkal.

A magyar hivatásos politikusokat is meglepetés-szerűen érte a forradalmak hire. A konzervatív párt forradalommentes szigetté akarta emelni az országot a világáradásban. Ide akarta átmenteni az ingadozó osztrák császári trónt és ezzel a szolgálattal örökre lekötölni a dinasztiát. Amint egy konzervatív vezetőember, tehát klasszikus tanújuk írja:*

„A Parisban kitört forradalom, amely Lajos Fülöp trónját megdöntötte, egész Európában minden politikai pártra és így Magyarországra is rendkívüli hatással volt. Gróf Széchenyi István gyűléseken és magánbeszélgetésekben azért emelt szót, hogy elérkezett az az idő, amikor Magyarország királyához való régi hűségét újból bebizonyíthatja, ha most minden pártviszályt félretesz és mint Mária Terézia idejében, kinyilatkoztatja: Moriamur pro rege nostro! (Halálra is készek vagyunk királyunkért.) Ezek a lelkes szavak országszerte mély visszhangra találtak.”

Viszont az ellenzék a kormányhatalom meggyöngyülését kedvező alkalomnak látta követeléseinek kierőszakolására. Kossuth március 3.-án felirati javaslatot terjeszt be, melyben parlamentáris kormányzatot, független magyar minisztériumot és polgári szabadságjogokat köve-

* Wirkner Lajos: „Meine Erlebnisse” 210. oldal. (Wirkner előkelő kassai nemesi családból származott, a magyar királyi kancellária udvari tanácsosa, Apponyi és Jósika személyes híve és barátja, a kormány bizalmi embere volt.)

telt. A felirat tartalma, megokolása és hangja egyaránt a „bölc s mérséklet” színvonalán áll:*

„Indítványomat” — mondta Kossuth — „ajkaimra a dinasztia iránti ragaszkodás adja. Öröknek kívánjuk ama dinasztia fényét, amelyet uralkodónknak ismerünk”.

Azonban az események ütemét ekkor már nem a politikusok higgadt habozása diktálta, a haladás vezetését *a tömegek forradalmi cselekvése vette át*. A forradalom rohamcsapatai a városi népesség, Pest és Pozsony iparos- és munkáslakossága, és az „ifjúság” volt, amelyet Pesten írók és újságírók, Pozsonyban az országgyűlési jurátusok vezettek, akik régi szokás szerint a követeket kísérték közjogi és politikai gyakorlat elsajátítása céljából. Ez a tömeg utcai és országház-karzati tüntetésekkel, fenyegetésekkel erős befolyást gyakorolt a politikára. Ez a terrorisztikus hatás okozta az egész magyar politika balratorlódását. Az országgyűlés többsége konzervatív, más része mérsékelt ellenzéki volt,

„mégis” — írja Wirkner** — „amikor Kossuth néhány nappal később, március 3-án meghatott hangon a haza szomorú helyzetét és a segítségre való kedvező alkalmat esetelte, a *hallgatóság* dörgő tetszésnyilvánítása mellett indítványt tett a magyar kormányzat teljes elkülönítése iránt és a birodalom örökös tartományai-ban is alkotmányt követelt, egyetlen hang sem emelkedett, amely csak egy szóval is ellentmondott volna”.

A tömegek fellépése a politikában elsöpörte a habozó, alkura kész reformista irányzatot és a politikai hatalmat mindentstül a polgári osztály számára követelő *forradalmi útra* terelte az ellenzéket.

1. Az ellenforradalom munkába kezd

A konzervatív párt éles osztályosztöne megérezte a forradalom fenyegető viharát és habozás nélkül menekülni akart — a nyílt abszolútizmus védőfedele alá. Türelmetlen heveséggel unszolja az udvart, hogy ker-

* Szabó Ervin: Marx és Engels válogatott művei, I. kötet 118. oldal.

** Idézett munka 211. oldal.

gesse szét az országgyűlést, léptesse életbe; a katonai diktatúrát, szóval, rúgja föl az „ezeréves alkotmányt” és karddal, börtönnel fojtsa el csirájában a forradalmi mozgalmat. A császár és tanácsosai visszariadtak ettől az erőszakos eszköztől, de a magyar uralkodó osztály hazafiai SZÍVÓS következetességgel ostromolták az abszolutizmus kapuit.

„Ilyen előjelek mellett” — folytatja Wirkner önvallomásait — „és tekintettel arra, hogy a mérsekelt érzelmű küldöttek nem is mutatkozhattak anélkül, hogy a vásott hallgatóság ki ne gúnyolta és ki ne fütyölte volna őket, nem mulaszthattam el egy pillanatot sem és minthogy Apponyi magyar kancellár súlyos betegen feküdt, közvetlen érintkezésbe léptem Metternich hg. államkancellárral és írásbeli előterjesztésben az országgyűlés azonnali felosztatását javasoltam. Március 5-én reggel az államkancellár-herceget szóval is tájékoztattam, hogy a hallgatóság *tűrhetetlen viselkedése*, a kormány ellenségeinek *heves fellépése* miatt érett gondolatok megvitatása is képtelenség és mivel minden órában tartani lehet attól, hogy a népességet, mely ma még nyugalmat akar és a dinasztianak leghűségesebb alattvalója, a mozgalmi férfiak agitációja legalább egy részében magával ragadja és így legkisebb ok sincsen arra, hogy az országgyűlés akár egy órával is tovább tanácskozzék”. (215. oldal.)

Azonban a bürokrácia az ügy elintézését hevertette március 13.-ig, „amikor kitört az a katasztrófa, amely a birodalom egységét megrendítette”.

Ez a katasztrófa a wieni első forradalom volt. Március 14.-ére a kormány összehívta a tartományok rendi képviselőinek egy bizottságát, hogy velük a helyzetről tanácskozzék. De ez a halogatási kísérlet balul végződött. Március 14.-én, közvetlenül az alsóausztriai rendek összegyülekezése után a diákok, polgárok csoportosultak a gyűlésterem udvarán, behatoltak az ülésterembe, kikényszerítették Metternich államkancellár lemondását. Ezután a diákok és polgárok felfegyverezték magukat, megalakították az akadémiái légiót és a nemesi gárdát, a nép-

jogok védelmére Központi Bizottságot választottak, amely átvette a kormányhatalmat, szabadnak nyilvánította a sajtót és összehívta a népképviselőket új alkotmány létesítése végett.

„Az első hírt a wieni eseményekről március 14.-én este a gőzhajó konduktora hozta Pozsonyba, ahol az öröm Kossuth köreiből, de különösen a fiatalság között leírhatatlan volt.”*

Wirkner úgy érezte, hogy itt minden további habozás bűn és pedig természetesen a haza legszentebb érdekei ellen. Ennélfogva,

„miután már előzőleg beszéltem Lamberg gróf divizionáriussal és tőle biztosítékot kaptam arra nézve, hogy fegyveres ereje elégséges arra, hogy kordában tartson nemcsak egynehány excentrikus koponyát Pozsonyban, hanem rendet parancsoljon az ország jó részében is, amely egyébként semmi hajlandóságot sem mutatott a forradalomra — felkerestem István főherceg nádort. A főherceget teljesen konsternálnak találtam. Amikor sürgettem, hogy Pozsonyban a törvényes rendet minden áron és ha kell, fegyveres rendszabályok alkalmazásával is fenn kell tartani, azzal a megjegyzéssel szakított félbe, hogy már Bécsben is az engedékenység talaján mozognak. „Ez lehet igaz, — feleltem — de mindenesetre romboló hatású. Wien, úgy látszik, tényleg a romlás útján halad, most arról van szó, hogy itt az meg ne történjék.” Velem együtt gróf Zichy Ödön is kérte a főherceget, hogy másnapra oszlassa fel az országgyűlést és őt hatalmazza föl, hogy a feloszlás után több képviselőt le tartóztathasson.”

Wirkner ezután fájdalmas elégtétellel számol be arról, hogy a magyar konzervatív hazafiak demencialása és uszító túlbuzgósága megtört az uralkodóház tagjainak csökönös kiméletességén:

„Bár a főherceg nádor energikus fellépése iránt túlságos reményt nem tápláltam, nem kevésbé voltam meglepve, amikor déli 12 órakor egy jó barátom:

* Wirkner i. m. 219. oldal.

Balogh Kornél győri követ az országos ülés alatt hozzám sietett és könnyekkel a szemében közölte,

hogy a főherceg, amint ezt a gyűlésen épen referálják, Kossuth, Batthányi, Szemere és Teleki uraknak ünnepélyes ígéretet tett, hogy az önálló magyar kormány érdekében teljes tekintélyével fel fog lépni.”

A dinasztia kacérkodni kezdett. a forradalommal és galádul elárulta konzervatív szövetségeseit, magukra hagyva őket a forradalmat vérbefojtó tervezgetéseikkel:

„A főherceg Zichy grófot másnap délelőtt 11 órára rendelte magához. Ez a kitűzött időben mégis jelent, de ugyanekkor jöttek ki a főherceg dolgozószobájából Batthányi Lajos gróf, Kossuth, Szemere és Teleki László gróf. Amikor is Batthányi Zichyt megpillantva, rákiáltott: „Ti le akartok bennünket tartóztatni, mi viszont felakasztatunk benneteket!”

A nagy idők egy másik tanúja, a konzervatív párt vezetőférfia, *Szögyén-Marich László* országbíró a következőleg adja elő a magyar történelmi osztályok oroszlanrészét a szabadságharcban: *

„Kossuth és az. intésétől függő követek, úgyszintén többen, akik a kormánytól elpártoltak és mindazok, akik a hallgatóság és az országgyűlési ifjúság naponként növekedő vakmerőségétől megfélemlítve, Kossuthal szembeszállni nem mertek, a kormány rendszerét, irányát és elveit a legellenségesebb taglalás alá vették, az ország számára független, felelős kormányt követeltek. Ezen végső eredményére nézve leírhatatlan hatású indítvány és a szenvedélyes tárgyalás mindinkább növelték aggodalmainkat. Apponyi erélyes jelleménél fogva már komolyan foglalkozott az országgyűlés felosztatásának eszméjével, számbavette mindazon intézkedéseket, amelyeket egyidejűleg foganatosítani szükséges volna. Úgymint a diéta felosztatása dacára esetleg együttmaradó és konventikumot képező követeknek elfogatása, a pesti radickör bezáratása, teljhatalmú királyi biztosnak katonai karhatalmi erővel leendő

* Szögyén-Marich László „Emlékiratai” 48. oldal.

kiküldése, a megyei gyűlések tarthatásának ideiglenes felfüggesztése, stb.

A forradalom február 24-én Franciaországban kitört. Lajos Fülöp lemondott, menekült, a köztársaságot kikiáltották. Ezen események az országban nagy és súlyos következményű benyomást keltenek. A Viszonyokból nem volt nehéz annak előrelátása, hogy az országgyűlés a törvényes tért elhagyni és a forradalom terére átlépni készül. Apponyi most már az országgyűlés feloszlását komolyan tervezte, annál inkább; mert a nádor az országgyűlést nem vezette kellően, a kormánypártot nem istápolta és mert az országgyűlési ifjúság féktelensége mellett a szabad szolás immár szinte teljesen lehetetlenné vált, sőt a konzervatív követek és mágnások már-már életveszélyben forogtak. Február végén Apponyinál Jósika Samu, Dessewffy Emil, Széchenyi Antal és Wirknerrel rendszeres tanácskozást tartottunk és mindnyájan az országgyűlés azonnal való feloszlását tartottuk szükségesnek.”

2. Jellasich patrónusai

A konzervatív párt vezérkarának minden fáradozása hiábavaló volt. A királytól kapott felhatalmazás alapján István főherceg kinevezi Batthányi Lajost magyar miniszterelnöknek, pár napon belül megalakul a kormány és első ténykedései között követeli a magyar belső ügyvitelen kívül a kül- és hadügynek is a magyar kormányzat hatáskörébe való átengedését. A wieni államtanács március 31-én foglalkozott a magyar követelésekkel. A tanács magyar tagjai közül Apponyi betegsége miatt nem jelenhetett meg, bár Jósika egyedül képviselte a magyarságot. A hosszú és beható vita során kiderült, hogy mindenki a magyar követelések megadását javasolja. Egyedül Jósika báró volt a merev és hajthatatlan visszautasítás álláspontján. Wirkner részletesen előadja, hogy igyekezett megrajzolni a birodalom és dinasztia végromlását, hogy próbálta keresztkérdésekkel sarokba szorítani a pénzügyek igazgatóját. Az államtanács azonban mégis a magyar követelések elfogadása mellett döntött.

A magyar konzervatívok belátták, hogy a nemzeti és szociális forradalom ellen egyelőre nem számíthatnak az udvar segítségére. De a kiváltságokat, a nemadózást a hivatalokat, az uralmat nem voltak hajlandók kardcsapás nélkül kiadni a kezükből. *A magyar uralkodóosztályok, még mielőtt a forradalom egyetlen erőszakos lépést tett volna, megkezdték az ellenforradalmi erőszak szervezését.* Nem nyíltan, fegyverrel a saját kezükben. Az ősi magyar úri taktika hagyományai szerint, kockázat nélkül háttérben maradvá, sunyi vakondok munkával idegen fegyveres erőt uszítottak az imádott haza ellen. Wirkner teljes nyíltsággal számol be erről a fordulatról:

„Kora reggel felkerestem wieni palotájában legbizalmasabb barátomat, Jósika báró erdélyi kancellárt, akinek rendkívüli képességeihez a legnagyobb energia járult és megbeszéltem vele a legutóbbi pozsonyi eseményeket és a főherceg nádornak, enyhén szólva, igen különös eljárását, amire elhatároztuk, hogy Lajos főhercegnek az üresedésben levő horvát báni állás betöltését javasoljuk. Báró Kulmer erre az állásra Jellasich ezredest ajánlotta, mint higgadt, teljesen megbízható, vitéz tisztet, aki ezenkívül Horvátországban általános szeretetnek és ragaszkodásnak örvend.”

Szögyén országbíró részletesebben örökíti meg ezt a nemzet-fenntartó mozzanatot.*

„Március 24-én Ferenc Károly főhercegnél értekezlet tartatott, melyen Windischgratz herceg, Hartig gróf, Jósika báró és én jelentünk meg. Lajos főherceg elnökölt és a tanácskozást azzal nyitotta meg, hogy Jósika fontos indítványt kíván tenni. Erre Jósika körülbelül így nyilatkozott: A monarchia meg van rendülve, annak majd minden részében forradalmi mozgalmak törtek ki. *Horvátország* és *Erdély* azonban még nyugodtak. Lényeges, hogy a nyugalom ott meg ne zavartassék és hogy az ottani, az uralkodóházhoz hű elemek idejekorán és kellőleg

* „Emlékiratai” T. kötet 65. oldal.

felhasználtassanak. Erdélyért jótállok, a horvát határőrvidék népének alkalmas vezérre van szüksége, aki nemzetiségükhöz tartozván, hűségüket, katonai szervezetedet és *sértett nemzeti érzelmeiket* a trón érdekében felhasználni képes volna. Mint ilyen neveztetett meg előttem Jellasich báró, aki nagy eréllyel bír, az uralkodóházhoz rendületlenül hű, maga is horvát és honfitársai között nagy a népszerűsége. Indítványozom, hogy őfelsége a báni méltóságra, amely gróf Haller leköszönése óta megüresedett, Jellasich József báró ezredest kinevezni méltóztassék. Jósika előadása után Lajos főherceg úgy nyilatkozott, hogy ő Jellasichot csak mint derék katonát ismeri, de báni méltóságra való képességeiről nem ítélhet.”

Az értekezlet úgy határozott, hogy a tervet közölni kell István főherceg nádorral.

„A nádor eleinte vonakodott beleegyezni. Azt mondotta, hogy Batthányi már miniszterelnöknek van kinevezve és az ily fontos lépést az ő háta mögött megtenni nem lehet. Utóbb azonban már nem ellenezte a dolgot és csak amikor Lajos főhercegtől távoztunk, *kért meg engem, hogy a kinevezést lehetőleg halasztani igyekezzem*, amit másnap Pozsonyba érkezése után, még különösen írásbelileg is ajánlott nekem. De a kinevezés legfelsőbb helyen már megtörtént.”

A nemzetiségeket, a horvát granicsárt nem a császári udvar, a kamarilla, uszította a magyar szabadság ellen, hanem a magyar urak erőltették erre a lépésre a habozó, sőt ellenkező dinasztiaát. *Jellasich a magyar kiváltságosok, az un ellenforradalmárok kreatúrája és bizalmi embere volt, az ő zsoldjukban indult a forradalom letörésére.* Friedjung így jellemzi a magyar konzervatívok viselkedését:

„Meg kell jegyeznünk, hogy a (március végi) tanácskozások ideje alatt nem osztrák, hanem magyar államférfi volt az, aki az engedékenységet a legnagyobb nyomatékkal ellenezte: az erdélyi kancellár, Jósika Samu báró. Ő ugyan szívvel-lélekkel magyar-

nak érezte magát, azonban meg volt győződve, hogy az Ausztriával való kapcsolat szétszakítása, mindkét félre nézve, nagy károkkal jár. Azonban ő és konzervatív barátai nemcsak az alapelvekért küzdöttek hanem *az országban való befolyásért harcoltak. Kezükben voltak a hivatalok úgy a legfőbb igazgatásban, mint a megyék nagy részében, most hátterbe szorítva érezték magukat liberálisok és radikálisok által. Ők voltak ennél fogva azok, akik az udvarnak azt ajánlották, hogy a forradalommal szemben, ellenállási központokat létesítsen a magyar korona társországaiban, de különösen Horvátországban. Jósika tanácsára a császár — még mielőtt a magyar miniszterek a hatalmat magukhoz ragadhatták volna, Jellasich bárót kinevezte Horvátország bánjává. Így nyúlt az udvar a magyar nemesi párt befolyása alatt ahhoz a segédeszközkhöz, hogy a magyar radikalizmus ellen a szlávokat hívja segítségül*”.

A magyar nemesi párt habozás nélkül nyúlt a hazatérés fegyveréhez, amikor kormányhatalom, nemesi előjogok megvédéséről volt szó. Abban a küzdelemben, hogy a földbirtok urai megmaradjanak az ország korlátlan és tehermentes haszonélvezőinek, a nemzetiségek felkelőcsapatai voltak a magyar történelmi osztályok bajnói, Jellasich volt a nemzetfenntartó elemek reménye, kreatúrája és bizalmi embere.

Közben a magyar kormány berendezkedett a teljes állami önállóság alapján. A magyar csapatokat utasította, hogy csakis az ő parancsainak engedelmeskedjenek. Kézbe vette a pénzügyek önálló intézését és megkezdte a külügyek teljes elkülönítését. A külföldi képviselő szervezetét megindítják. Külön követet küldenek a frankfurti német birodalmi gyűlésre, Franciaországba és a király mellett a magyar ügyek kizárólagos intézésére személy körüli miniszterül Eszterházy herceget rendelik ki. A király és az udvar a forradalmi hullámoktól megrendítve, mindenben hozzájárultak a magyar kormány törekvéseihez. Egyetlen oldalról támadt fel ellenhatás: Horvátországból. Jellasich elfoglalta a báni hatáskört és minden kertes

nélkül hozzáfogott az ellenforradalom szervezéséhez. A horvát határőrök nemzeti és szociális sérelmeinek felszításával hadsereget toboroz, nyíltan hirdetve, hogy a magyar kormányt törvényellenes rebellisek gyülekezetének tartja, a kormány rendelkezéseinek nem engedelmeskedik és hadseregével egyenesen Pest «ellen fog vonulni. Amint Friedjung írja:

„A felkelések élére Jellasich állott, aki azért sokat merészelt, mivel, mint a határőrvidék vezénylő tábornoka, fegyverben álló népesség felett rendelkezett. *Ezzel betöltötte azokat a várakozásokat, melyeket az udvar és a magyar konzervatívok fűztek hozzá*”*

A császári udvar azonban nem tekintette Jellasichot a saját emberének és aggódó bizalmatlansággal nézte ezt a túlbuzgó egyéni akciót. A magyar kormány a királyhoz fordult panasszal a bán törvénytelen és „lázadó” magatartása ellen és amikor Batthányi 1848 júniusában felkereste a királyt Innsbruckban, teljes elégtételt kapott. Magával vitte a király leiratát, melyben Jellasichot engedetlen és törvényellenes magatartása miatt, báni állásától és a hadsereg fölött rendelkezési jogától megfosztja. Egyúttal újra biztosították azt az alkotmányból folyó közjogi helyzetet, hogy Horvátország ügyei csak a magyar kormány útján, előzetes beleegyezésével kerüljenek az uralkodó elé. Ezt a megállapodást Eszterházy herceg, udvari miniszternek kellett volna érvényesítenie. Megfeleltek azonban arról, hogy ez a „személyi biztosíték” is magyar mágnás, a történelmi osztályok oszlopos tagja.

Az események további folyását Friedjung így adja elő: **

„Röviddel Batthányi elutazása után megérkezett Innsbruckba a bán nagy horvát küldöttséggel. Kihallgatást kért a császárnál, azonban tudtára adták, hogy *ez csak a magyar udvari miniszter:*

* Österreich 1. kötet. 59. oldal.

** Österreich, 1. kötet 61. oldal.

Eszterházy jelenlétében történhetik, mivel Horvátország Szent István koronájának mellékországa. Hiába magyarázta, hogy ezt az elbánást ő, mint a koronához hűséges horvát nép vezetője nem érdemli meg. Végre is megegyeztek Jellasichnak egy közvetítő indítványában, mely szerint nyilvános kihallgatást kért, ahol az egész udvar és az összes miniszterek megjelenhettek és így a magyar miniszter is ott lehetett. Jellasich összes horvát kísérelővel jelent meg és feszülten várta mindenki a következőket. Ekkor a császárnak kísérete közül valaki átnyújtott egy iratot, amit a császár felolvasott. Ez valami büntető prédikáció volt, amely a bánt keményen megróttá viselkedéséért. Ezután a bán ragadta meg a szót. Meleg szívű, elegáns fellépésű szónok volt és sokan a jelenlevők közül belsőleg igazat adtak neki. Osztrák hazafiságtól izzó védőbeszédet tartott és oly nagy volt szavai hatása, hogy az udvar hölgyei könnyekig meg voltak indulva. De nemcsak őket hatotta meg, maga Eszterházy herceg, aki inkább osztrák, mint magyar érzelmű volt, nem tudta magát Jellasich hatása alól felszabadítani. Rögtön az audencia után felkereste Jellasichot lakásán és biztosította nagyrabecsüléséről.

Az ellenforradalom becsempészte a saját embereit a forradalom táborába és belülről is megkezdte az aláaknázást. Jellasich most már még élesebben keresztezi a kormány rendelkezéseit. Júliusban István főherceg nádor még egy találkozást eszközölt ki az ellentétek elsimítása végett Wienben Batthányi és Jellasich között. A magyar kormány hajlandónak ígérkezett a horvátok összes nemzeti sérelmeinek orvoslására. Jellasich azonban, mint a monarchia egységének képviselője lép fel és kijelenti, hogy addig nem is tárgyal, amíg a magyar kormány ki nem engedi a hadügy, külügy és pénzügy vezetését a saját hatásköréből és el nem ismeri mindezeket egységes birodalmi ügyeknek. Ezzel a tárgyalások megszakadtak.

Jellasich megkezdte a Magyarország elleni fegyve-

res beavatkozás előkészítését. Ezzel szemben a magyar kormány is fegyverkezik. Az országgyűlés honvédelmi bizottságot alakít 200.000 honvédből álló védősereget szavaz meg.

Eközben a magyar konzervatívok szellemi vezetésével a császári udvarban kiépül az ellenforradalom vezérkara. Zsófia főhercegnő és néhány személyes híve a király (V. Ferdinánd), az államtanács és az osztrák minisztérium háta mögött fölveszi a kapcsolatot Jellasich-csal és egy másik ellenforradalmi központot is létesít Prágában Windischgrätz herceg parancsnoksága alatt. Windischgrätz először Csehországban töri le a forradalmat, ugyanekkor az osztrák csapatok Lombardiában is győzelmet aratnak. Jellasich megindul negyvenezer főnyi hadsereggel Budapest felé.

Most már a császári udvar elég erősnek érezte magát a nyílt fellépésre. Megtiltja a magyar csapatoknak, hogy Jellasichot megtámadják. A „vérontás megakadályozásának” ürügye alatt kivonta a magyar csapatokat a magyar minisztérium hatásköre alól és Lamberg tábornokot leküldötte Pestre azzal a megbízással, hogy vegye át az összes Lajtántúli úgy magyar, mint osztrák csapatok fölötti parancsnokságot. Amikor azonban 1848 szeptember 28-án Lamberg Peste érkezett, a tömeg a Budára vezető Lánchídon megtámadta, kocsijából kirángatta és kivégezte.

A forradalmi lépésre az ellenforradalom levetett minden álarcot. Kihirdette a hadiállapotot Magyarország ellen, felosztatottnak nyilvánította az országgyűlést és Jellasichot nevezte ki Magyarország teljhatalmú helytartójának. A helytartó azonban nem volt képes helyét megtartani. A magyar haderők diadalmasan visszaverték, seregeit szétszórták.

Az udvari ellenforradalmárok most már a legerélyesebb lépésre szánták magukat. Nehogy a magyar törvények szentesítése, az alkotmányra tett eskü az isten kegyelméből való vallásos uralkodást akadályozhassa, lemondatják a trónról V. Ferdinándot. Utódja, akit eskü nem feszélyez, érvénytelennek nyilvánítja az ország-

gyűlés határozatait, a magyar kormányt felségsértéssel vádolja. Magyarországon a rend helyreállításával Windischgrätz fővezért bízta meg, aki 1848 végén benyomul az országba és sikeres harcokkal Tiszántúlra üzi a magyar csapatokat. A kormány Debrecenbe helyezi át székhelyét, Pesten 1849 január 4-én Windischgrätz főhadiszállása veszi át a visszahódított terület kormányzását.

A magyar ellenforradalmárok a szabadságharc alatt

Windischgrätz neve alatt voltaképpen és kizárólag a magyar konzervatívok uralkodtak. A tábornagy a magyar történelmi osztályok vezető embereivel veszi magát körül, a 48-as évet megelőző idők szereplő politikusai kerülnek vissza a magyar ügyek kormányzásába és az osztrák hadsereg főparancsnoka mindenben támogatja a nemesség uralmának épségben való helyreállítását.

„Windischgrätz kizárólag a magyar konzervatív nemesség embereivel vette magát körül — írja Friedjung — és reájuk ruházta az általa felállított közigazgatás összes magasabb állásait. Helytelen állítás, hogy a felkelésben az egész nemzet résztvett. Ezt csak a vagyontalan megyei nemességről, kispolgárokról és parasztokról lehet állítani. Ellenben a mágnások és a vagyonosok, félreállottak, nem hoztak ugyan áldozatot a dinasztiaért, azonban rögtön jelentkeztek 1848 előtti előjogos helyzetük visszaszerzése végett, amikor Ausztria a forradalomnál erősebbnek mutatkozott. Azokat a mágnásokat, akik, mint Andrássy Gyula, Teleky László és Károlyi György a forradalomban résztvettek, félkezünkön föl lehet számlálni. Legtöbbjük épen úgy, mint a főpapi kar, csendesen bevárta a vihar elvonulását és azután a győzteshez csatlakozott.”

„Windischgrätz egyetértett a magyar konzervatívokkal abban, hogy az 1848 előtti közállapo-

tokat helyre kell állítani és a közigazgatás előző arisztokratikus formáit fenn kell tartani. Viszont a központi igazgatás hatalmi jogosítványait és az uralkodó jogkörét kiszélesíteni akarta. A tábornagy mindenben magyar környezetének tanácsait követte, csak abban tért el tőlük, hogy helytelenítette a magyar faj kizárólagos uralmát és a horvát és erdélyi autonómiát kedvezőbben fogta fel. Ugyanily irányban működtek a magyar konzervatívok Bécsben is. Jósika báró kieszközölte „a magyar alkotmányozó bizottság” kinevezését, melyben rajta kívül Apponyi és Dessewfy grófok, Ürményi és Szentiványi vettek részt.” (I. kötet 369. oldal.)

„A konzervatív nemességnek a forradalom alatt egyetlen tiltakozó szava sem volt. A felső tábla mindenben dicstelenül alávetette magát. Mint rendkívüli hőstettet dicsőítették, hogy Semsey Pál báró ellene szavazott a forradalmi hadsereg felállításának. Midőn pedig a debreceni határozat a Habsburgokat trónvesztesnek nyilvánította, egy Remekházy nevű nyugalomba vonult udvari tanácsos mozgalmat indított Wienben, hogy a híven maradt magyarok tiltakozó nyilatkozatot adjanak ki. Azonban honfitársai közül, akik százsámra éltek Wienben, Badenben és Ischlben, csak elenyésző számban akadtak, akik aláírni merték. A legtöbben féltették magyarországi birtokaikat.”

A magyar ellenforradalomnak megvan minden hatalmi eszköze és megkezdi a munkát a saját mód-szereivel.

Minden személyes kockázatot kerülve, rágalmozó vakondokmunkával bontogatják a forradalmi frontot, aláássák a tömegek bizalmát a forradalom erkölcsi és anyagi értékeiben, megmérgezik a közvéleményt, letompítják a lendületet. Windischgrätznek Pestre történt bevonulása óta *a konzervatív párt lapot ad ki Pesten „Figyelmező” néven* és a „Figyelmező”-ben vívja meg az ellenforradalmi agitáció legerősebb ütközeteit. Lásunk némi *ízeltőt az ellenforradalmi agitációból.*

1. Az ellenforradalmi agitáció

Az alábbi szemelvények a „Figyelmező”-ben, a magyar ellenforradalmárok pesti szócsövében jelentek meg az 1849. év folyamán. De szó szerinti szövegben megjelenhettek volna az 1919-es ellenforradalom szegedi vagy wieni újságaiban is. Ugyanaz az érvelés és ugyanolyan a rágalmazás. Lássuk először az ellenforradalmi logikát.

Az 1849 február 3.-i lapszám a 43. oldalon a IL cikkben így ír:

„Azoktól, akik a pártütőkkel tartanak vagy legalább titkos győzelmüket óhajtják, azt kérdezzük, ha csakugyan beteljesednék történetesen az — amit alaptalanul hisznek — mi lenne tovább? Mi határok közé szorulna akkor az ország és ki és miként kormányozná?”

A republikái kormányformát a magyar nép meg nem bírja. Históriai visszaemlékezései, alacsony műveltségi állása és sajátos nemzeti génusza, amely keleti természetét mai napig sem vetkezte le, mind a királyi kormányforma felé vonják. E henye kérdésekkel csak azért foglalkozunk, hogy kitűnjék, mennyire alaptalan azoknak reménye, akik az ausztriai dinasztától és birodalomtól még most is függetleníthetni képzelik Magyarországot. Mi megvagyunk győződve, hogy e reménnyel most már Kossuth és társai is felhagytak és csak az éretlenséket ámitják, hogy így maguk mellett tovább is megtarthassák.”

A maró gúny is megszólal ugyanabban a lapszám-ban a 46. oldalon a „Vidéki levelezésekében:

„Utazók, akik a múlt héten hagyták el Debrecent, beszélnek, hogy miként azon dühöncködés, amelynek itt sokáig valánk szemtanúi, az Alföld fővárosában került újabb színpadra. Népgyűlések vannak gyakran, amelyen különösen egy izmos esztergomi szájhős tünteti ki magát politikai nagy szá(r)vai által. Az ott levő honvédek között a fegyelem teljesen felbomlott. Egy csapat, amely

vonakodott az indulási parancsnak hódolni, erővel fenyegető tisztje ellen fellázadt, aki a meggyilkolás elől csak úgy menekülhetett meg, hogy saját házában eltorlaszolta magát. Némely élelmicikkben nagy a drágaság. Például egy itce tej ára 7 krajcárról 20 krajcárra emelkedett. A gyarmati cikkekben elviselhetetlen az árnövekedés.”

Az 1849 február 5.-i szám vezércikkéből:

„A még' október 3-án törvényesen hazabocsátott képviselők egy része még folyvást gyűléseket tart és határozatba veszi, amit neki Kossuth diktál. De nagyon megritkultak soraik, mert több mint 200-ból, akik Pestről odamenekültek volt, már alig van ott száz, a többi mind egymásután elszökösött.

Ezen quasi csonka parlament előtt már kétszer is szóba került a meghódolás kérdése. Az indítványozó, miután a további ellenállás sikertelenségét demonstrálta, névszerinti szavazást kívánt, de Kossuth közbeszólt és felállással való szavazást parancsolt s e módon mindkétszer elvetetett az indítvány. Különös, hogy ott most ily indítvánnyal fellépni mernek. Ez a Kossuth hatalma hanyatlásának csalahatatlan jele. Egyébiránt azt mondják, az indítványozó rögtön betegnek tette magát és többé nem mutatkozik.”

Egy búsmagyar elmélkedés az 1849 január 25-i számból a 13. oldalon:

„Nem sikerült nekem, fájdalom, amikor a mindenünnen felhangzott „revulució” szó ellen ezen lapokban elszántan kikeltem, hogy a közvélemény nyilvános kárhóztatását feltámaszthattam volna. Sikerüljön most a közvélemény tunya indolenciáját felháborítani, hogy mindenki azon politikai éretlenség, azon erkölcstelen könnyelműségnek keserves következményein még jókor kiábránduljon, mielőtt a Kárpátoktól az Adriáig a vae victis megindul. Egy európai főállam dandárai jönnek, amelyek ropant hadi erővel és példás fegyelemmel hódítanak ott, ahol a külön provinciák kisebbszerű antipátiái

íránt kérlelhetetlen a világpolitika, olyan újítások és elvek nem türetnék meg, amelyek a világban ellát-hatatlan zavart idéznének elő. Ezek a felismerések mindenütt a magyar városokban és a dunántúli megyékben sympátiával találtak, világos jelül annak, hogy amik Ausztria ellen a múlt hónapokban történtek, már teljességgel nem a nemzet többségének akarata kifolyásából eredtek.”

2. A magyar úri jellem

Mindezt a nagyképűen üres politikai fecsegést és tajtékos, szemérmetlen demagógiát a konzervatív párt vezető emberei helyezik el — névalírással. Későbbi adatokból derült ki, hogy Somsich Pál, Dessewfy Emil, Szögyén-Marich is munkatársai voltak a „Figyelmező”-nek és hogy ez a lap a Windischgrätz konzervatív magyar táborkarának félhivatalos közlönye volt. A forradalom alatt a Windischgrätz főhadiszállását sem tartották elég-biztosnak az inkognito leplezésére. A magyar urak hagyományos gerincességével viselkedtek.

A magyar uralkodó osztály kedvenc gyengéje volt, hogy a külföldön a lovagi erények megtestesítőjeként szerepeljen. A „lovagias” jelzővel tetszelgett magának a magyar úr, aki botos ispánjával hajszolta „Úr dolgára” a jobbágy asszonyát és apró gyerekeit és a „magyar zseni nyílt és bátor szókimondását” megvető fölénnyel szokta más fajokkal szemben kiemelni. Az alábbiak szolgáljanak adalékul a magyar történelmi osztályok *hamisítatlan* jellemrajzához.

Átadjuk a szót az előzményekből már ismert Wirkner Lajos magyar udvari tanácsosnak, aki Windischgrätzzel való összekötését így beszéli el:

„1848 novemberében Windischgrätz herceg magához -hivatott és felszólított, hogy kövessem Magyarországra. Én azt válaszoltam, hogy készörömet hajlandó vagyok csekély erőmet rendelkezésére bocsátani, de most semmi érdemleges munkát nem lehet addig végezni, *amíg az ország nincs pacifizálva*. Azt is megemlítettem, hogy apám, testvéreim, kiterjedt rokonságom kellemetlenségeknek, sőt veszélynek

volnának kiteve, ha én a hadsereghez csatlakoznék. Ajánlottam ennél fogva a magyar udvari kancellárián alkalmazott igen tehetséges és kipróbált urakat, Gasznert és Frenreisz-t és ugyanily vonatkozásban megemlítettem Beké udvari titkár urat. Megállapodtunk, hogy tanácsaimat időközönként levélben fogom közölni és újból kértem a tábornagyot, hogy ne az ország szervezésével, hanem a meghódításával foglalkozzék (sich nicht mit der Organisation, sondern vielmehr mit der Okkupation des Landes zu befassen.)”

A Wirkner-típus természetrajzához még egy másik adat is maradt fenn. 1848 szeptemberben Madarász képviselő interpellációban követelte „azok listájának előterjesztését. akik az országból nyugdíjat húznak, hogy a parlament azokat, akik hívei, sőt livrés inasai voltak Metternichnek és az országot elárulták, a lisztából törölhesse”. A nyugdíjra érdemtelenek között példaként Wirknert is felsorolta. Széchenyi István gróf rögtön felszólalt Wirkner érdekében és visszautasította a vádakát. De Wirkner ezzel az elégtétellel sem volt megelégedve. A kormány hivatalos lapjának, a „Közlöny”-nek 1848 szeptember 6-iki számában önérettől duzzadó hosszú nyilatkozatot tett közre. Hivatkozik a forradalmi vívmányokra:

„Mint szabad ország szabad polgára jogosultnak érzem magam, hogy a szabad sajtóra appelláljak. Ünnepelesen kijelentem, hogy március hónap óta ez óráig Magyarországot illetően semminemű hivatalos tárgyalásba nem avatkoztam. Az ellenkező állítás tudatlan vagy rosszakaratú hazugság. A nyugdíjat illetőleg elvárom, hogy az országgyűlés addig nem határoz, amíg a való tényállást ki nem deríti. Bár népes családom és csekély anyagi erőm folytán a penzióra rá vagyok utalva, kijelentem, hogy hajlandó leszek azt önként letenni a haza oltárára, ha az utóbbinak erre szüksége lesz.”

A magyar nemzetfenntartó elemnek egy másik példaképe a „Figyelmező” hasábjain maradt fenn az utókor számára. Ez a példány a főurak közül való és esetét

a lap: „*Íme egy mágnás comme il faut*” cím alatt közli 1849 február 5-iki számában.

A *comme il faut* (mintaszerű) magyar ur, gróf Pálffy Móric a magyar kormány szolgálatából és fizetéséből felmondás és búcsú nélkül lépett át a magyarok ellen harcoló császári seregbe, viszont a következő férfias nyilatkozatban intézte el a forradalmat:

„Azon választmány, amely magát honvédelminek nevezi, de tetteleg nem egyéb, mint minden törvényes hatáskört nélkülöző bizottmány, amely feljogosítva érzi magát mindent elkövetni, ami csak eszébe jut és amelynek zsarnoki és esztelenül tett intézkedései hazánkat a végenyészetnek adják át. ocsmány kémeinek ferde jelentése következtében reám a hazaárul'!) bélyegét ütötte. Anélkül, hogy kihallgattam volna, vagyonom elkobzása is határozatba ment, azért, mert császári és királyi szolgálatban vagyok és hg. Windischgrätz főtábornagy úr szállásán alkalmazást nyertem ...

Igaz, hogy Mészáros Lázár hadügyminiszter augusztus vége felé engem Porosz- és Hannoverországba hivatalos bizományban kiküldeni szándékozott. Tárgya a lovas hadsereg megtekintése és azon való jelentéstétel volt. Dacára azon írásbeli megjegyzésemnek, hogy ezen intézmény nálunk alig alkalmazható és megismertetése az illető nyomtatványok használata által sokkal takarékosabban megszerezhető leend, a Minister ur 1000 pengő forintot utalványozott azon utasítással, hogy útnak induljak, ha körülményeinknek állandóságot jósolok. Ebbeli üzenetét a minister urnák Bécsben egyszersmint azzal a hírrel vettem, hogy az egész kormány leköszönt. Mivel a tények akkori állása szerint állandóságot semmiképen sem jósolhatának. útnak nem indultain. Az említett pénzt a bécsi Nemzeti Bankban letettem avégett, hogy az országnak javára fordíttassék, ha ismét törvényes kormánnyal bírni szerencséje lesz. Hazám és igaz joga ellen soha nem szolgáltam és szolgálni nem is fogok. Azonban királyomnak jogait taposó emberek ellen, még ha magyarok is, harcolni

kötelességemnek tartom és ezentúl is tartandom. Hazámnak nem ismerhetem el azt a termet, ahol az úgynevezett politikai bizottmány üléseit tartja, a nyomorult és piszkosan önző Kossuth-Madarász-féle politikát pedig, amely a bécsi anarchistákkal összeküszik tulajdon királya ellen, Ausztriában háborút indít, minekutána Magyarországon már régen minden jogot letiport, igaz jognak nem tarthatom.

Hazámnak, mióta ezen politika uralkodik, nincsen többé kormánya, mert ott nem létezik egyéb, mint a leggyalázatosabb önkény. Egy néhány eszevesztett terroristának féktelenkedése által hazánk a legirtózatossabb veszedelemnek tétetett ki. Tudva van előttem, hogy hazámban százezrek szintén úgy gondolkoznak mint én és csak azért hallgatnak, mert azon gyalázatos terrorizmustól félnek, amely Kossuth által gyakoroltatik és mert jószágaik elkobzásától tartanak.

Ez az én nyílt fejeletem az ellenem határozott száműzetésre és vagyonekobzásra, mellyel az úgy mondott honvédelmi bizottmány magát bepiszkolta. Lehető, hogy ama tébolyodottság ragálya következtében, mely Kossuthnak műve, lehető, hogy cimboráinak szolgálása és oly sok embernek kárhuzatos semlegessége mellett, lehető mondom, hogy a törvénytelenül és taghiány dacára összeülő országgyűlés megerősítendi. Én e zsarnokság ellen a legünnepélyesebb óvást teszem.

Hogy ezen gonosztevők annyi ideig űzhették mesterségüket, az egyike azon szegényfoltoknak, amellyel a történelem jelen időnknek nyomorúságát örökre megbélyegezendő Ezen emberek eszelősségében pillanatig sem osztozom és pillanatig se kételkedem, hogy létezik egy oly büntető isten, aki meg nem engedi, hogy e bűn büntetlenül maradjon, és hogy szegény magyar hazánk mostani elnyomói által a végenyészetnek adassék által.

Schönbrunn. 1848. november 6.

Gróf Pálffy Móric, cs. k. őrnagy.

A 48-as forradalom bűnlajstroma

... És nem fajult még el az ősi vér. A mai „comme il faut” magyar úr a proletárforradalom pénzét is zsebre vágta, szakszervezeti tag, termelőbiztos lett, tülekedve ajánlgatta fel szolgálatait és ugyanazokkal a szavakkal marta meg a forradalmat, mint elődei: a 70 év előtti nemzetfenntartók. Abban a terjedelmes irodalmi műben, amelyet a szerkesztő ex-miniszterelnök előszava szerint „kitűnő munkatársai, a magyarság legfőbb fejei szakavatott tollal” írtak, csupa ilyenféle ítélet található a munkásforradalomról:

„Ennek a forradalomnak a kreatúráit. . . . sohasem vállalhatja magáénak a magyar történelem, amelytől idegenebbek és kívülállóbbak ők, mint Caraffa és Haynau. Nem is annyira történeti figurák ők, mint inkább büntetőtörvénykönyvbe tartozók.”
„A Tanácsköztársaság berkeiben csak közveszélyes gonosztevőket láttunk.” „Szakértelemhiány és jellembeli fogyatékoság jellemezte ezt a társaságot.”*

„*A magyarság legjobb fejei?* akik egyébként nem mulasztották el felemelt fizetésüket a gonosztevők kormányától felvenni — szeretnék kitessékelní a proletárforradalmat a magyar történelemből. Azt szeretnék, hogy a „nemzeti történet” címen királyok, hadvezérek, udvari mendemondák mesefonalát zavartalanul pörgesse tovább a hivatalos történetírás.

* „*A proletárdiktatúra Magyarországon.*” Kiváló szakférfiak közreműködésével szerkesztette Huszár Károly. 54. és 85. oldalon.

De a szürke valóságban a történelem a „comme il faut” magyar urak és a forradalmárok ősei között vívott osztályharcokból alakult ki. A parasztlázadástól kezdve a proletárdiktatúráig a magyar uralkodóosztály a forradalmárokat mindig igyekezett a történelemből a büntető-törvény területére számúzni. A vérengzés, rablás, pénzhamisítás vádjai, amelyek a munkásforradalom szereplői körül röpködnek, kivétel nélkül beszennyezték a 48-as forradalom résztvevőit: „a szabadságharc félisteneit” is. A forradalom tartama alatt a magyar ellenforradalmárok hadviselése kettős irányú volt. Az egyik: külföldi fegyveres beavatkozás kieszközlése. A másik: a rágalmazó hadjárat, amellyel az alábbiakban foglalkozunk.

1. A vörös terror

A forradalmak terrorizmusa kedvenc ütőkártyája a reakciónak. Arról szeretnek elfeledkezni, hogy az ő társadalmi „rend”-jük az emberi élet kihasználásán, értéktelenné alacsonyításán alapul, hogy háborúban és profittermelő munkában egyaránt pocsékoló bőkezűséggel pusztítja „az emberanyagot” és mindenkor kíméletlenül tipor le minden ellene irányuló mozgalmat.

Ellenben a társadalmi rendvédői az erkölcs és humanizmus szent felháborodásával ítélték el mindig a forradalom véráldozatait. A 48-as ellenforradalmi agitáció éle is leggyakrabban a forradalmi csapatok vérengzése ellen fordul és a kormányt teszik felelőssé azokért az állítólagos kegyetlenkedésekért, melyek az ellenforradalmár, nemzetiségi, parasztfelkelések leverése alkalmával előfordultak.

Napirenden vannak a „Figyelmező”-ben az ilyen közlemények (1849 január 26,-i szám, 19. oldal): „Prázmár, 1848 december 24. E napon Prázmár a székelyek által megtámadtatott és bevétellett. A prázmáriak megadásra szólítottak fel és ez esetben — mint ígértetett — egy hajszáluk sem leend általuk megsértve, mert mint barátok jönnek, nem mint ellenségek. A megadás megtörtént, mire a székelyek mindjárt eleinte több kapuórt lelőttek, másokat halálosan megsebesítettek. A híres Kossuth huszárok, vagyis inkább rablók és gyűjtogatók, akik a

hasonerejű ellenség előtt gyáván megfutamodnak, a szétoszlott felkelők közül számosakat, akik fegyvertelen és védtelen valának, leöltek, sőt a városban magában kapujaik és ajtóik előtt több védtelen férfit és asszonyt gyilkoltak le. Ezután a jegyzők és némely tisztviselők kerestettek fel. Ezekkel illetlenül bántak, sőt lehúzván a csizmát lábaikról, őket a hóban mezítláb kenyszeríték a kökösi hídig, ahol a rablócsordák vezérei haditanácsra valának egy viskóban összegyűlve. Menetközben káromkodással és ijesztgetéssel fenyegették agyonlövással őket, ha nem vallanának. És elérkezének a pártütők táborába. Itt a várostól azonnal 1632 ezüstforint sarc fizetése követeltetett, azon meghagyással, miszerint, ha a következő napig le nem tétetik, rablás és felgyújtás fogja a várost érni. A fegyverek kiadása is követeltetett, halálbüntetés alatt.”

1848 december 27-én Brassó vidékről keltezve:

„A székely csordák gyalázatos tetteikről következő jelentés számol be. Hermályban néhányan e kannibálok közül Schmidt György védtelen helybeli lakosnak előbb szemeit szúrták ki, azután orrát és ajkait vágták le, azután a félholtról a ruhát letépték.

A hermályi templomban a Krisztus képre hálósüveget tettek és így lövöldöztek reá, és az orgonasípokra. Általában annyira megszenstelenítették a templomot, hogy a vandálok egyike a kijövetelnél monda: „Ez mégis sok volt.”

Ezek a mélyen felháborodott magyar ellenforradalmárok voltak felbújtói a horvát és román felkeléseknek. A jobbágy az újonnan megszerzett szabadságot, a robottól, tizedtől való menekülését féltette tőlük és elkeseredetten védekezett a szolgaság visszaállítása ellen. A nemzeti és faji gyűlölet, amelyet a régi uralom kulturálatlansága nagyra növelt, szította ennek a polgárháborúnak a hevességét és így érthető, hogy a magyar forradalom történetében gyakran találkozunk vérengzésekkel és erőszakosságokkal.

„Ez a szomorú kép — írja Friedjung a Haynau-féle kegyetlenkedések tárgyalásánál — nem volna tökéletes és az előadás egyoldalú maradna, ha nem szólnánk arról, hogy a magyar kormány ellenfeleivel szemben ugyanolyan

keménységgel, sőt talán még kegyetlenebbül járt el. Görgey adta az első végzetes példát, amikor haditörvényszéki ítélettel agyonlövete gróf Zichy Jenőt, akire az országra tört Jellasicsal való összekötetés bizonyult be. Ugyanekkor gróf Zichy vagyona is zár alá került és az eljárás során gyémántjait és egyéb értékeket a forradalmi biztosok Madarász Lászlóval az élükön — elorozták.

Ugyanebben az időben a délmagyarországi szerb felkelőkkel barbár módon bántak el. Az első halálos ítéleteket egy szerb őrnagyon és egy kommisszáriuson hajtották végre, akiket Temesvárott Vukovics magyar ministeri biztos parancsára felakasztottak. De ez csak kezdet volt, ahol a legvadabb kitöréseket megakadályozta az a körülmény, hogy a magyar csapatok a Bánátban császári tisztek parancsnoksága alatt állottak.*

De ezután a képtelen gyilkosságok sora következett, melyeknél a szerbek is követték a magyarokat és kétszeresen adták vissza a kölcsönt. Az osztrák kormány a háború után átvizsgáltatta a rögtönítélő és haditörvényszékek írásait és az elítéltek névsorát nyilvánosságra hozta. Egyetlen napon, 1849 március 22-én — Perczel tábornok előadása szerint a zentai haditörvényszék 45 személyt végeztetett ki, közöttük több nőt is. Így ment ez másutt is, úgy, hogy itt a délvidéken összesen 229 szerbet végeztek ki rögtönítélet alapján. — Nem harcok közben, mert a hadviselés áldozatai nincsenek beszámítva.

Ugyanez volt a helyzet a tulajdonképeni Magyarország más részeiben is. A tótok között annyi kivégzés volt, hogy az akkori hírek szerint a hullák úgy csüngtek le a fákról, mint a denevérek. A hivatalos osztrák ki-

* Kolowrat ezredes elbeszéli, hogy Beöthy magyar kormánybiztos húsz szekér szerb foglyot szállított be, amikor a következő párbeszéd folyt le közöttük: „Mit követtek el ezek az emberek?” kérdeztem. „Ezek mind rácok!” válaszolta. „De mi a vétkük?” folytattam én. „Nem elég, hogy rácok!” felelte. „De mit akar velük tenni?” „Ezeket felakasztatom!” „De gondolja meg, hogy ezek a szerencsétlenek semmit sem követtek el.” „Úgy, semmit? Ezek rácok és így épen megérettek az akasztófára. Az egész fajtát ki kell irtanunk.” Ez esetben sikerült a vérengzést Bechtold generális közbelépésével megakadályozni.

mutatás szerint a már említett 229 szerbvel együtt a tulajdonképeni Magyarországon összesen 467 egyént végeztek ki. (Megjelent a Wiener Zeitung 1850 augusztus 28.-i számának mellékleteként.)

Azonban ez a veszteség számba sem jön az Erdélyben lefolyt harcok szörnyű eredményei mellett. Itt a román föld népe kezdte meg a magyar földesurak lemészárlását és Nagyenyeden ők rendezték az első vérfürdőt. De az a vadság, amellyel a forradalom biztosai itt eljárak, kigúnyol minden leírást. Ezek Kossuth szellemében és előírásai szerint működtek, melyek értelmében — mint Görgei és Klapka felháborodva írják — a szerbeket a Bácskából és Bánátból teljesen ki kellett volna irtani és helyüket a néptelenné vált országrészekben honvédekkel betelepíteni. Kossuth nem akarta sem a románokat, sem a szászokat kimérni, bár az utóbbiakat a császárhoz való hűségükön kívül semmi bűn nem terhelte. Amidőn Bem lengyel generális az ilyen szörnyűségeket helytelenítve, kíméletesen járt el a szászokkal szemben, Kossuth levélben szemrehányást tett neki és azt követelte, hogy amennyiben az oroszok az országból ki nem vonulnak, a szász foglyokat ölesse meg és Nagyszebent égesse fel. (Szemére előadása szerint, Kossuth 1849. március 18.-án Bemnek a következőket írta: „1. Nem tudom ezt a túlzott nagylelkűséget helyeselni. 2. A szász nép eszközölje ki az orosz hadsereg kitakarodását, különben őt magát kergetjük ki az országból, vagy törvényen kívül állónak nyilvánítjuk, minden szabadságától megfosztjuk és javait kárpótlásként elkobozzuk. 3. Az orosz invázió voltaképeni okozói elfogandók és ha az oroszok vonakodnak az országból kivonulni, akkor a túsok — minden könyörtületet félretéve — ki végzendők. 4. Hogyha hadseregünket az oroszok megtámadnák, Nagyszebent halomra kell lövetni. 5. Ha Brassó nem adja meg magát, Nagyszeben felel érte . . . Ezt így érzem helyesnek.” Becsületére válik Bem tábornoknak, hogy ennek dacára a szászokat oltalmába vette, bár sokan közülök így is áldozatul estek székely bandák vérengzéseinek. Így nem tudta például a derék Obert plébános kivégzését megakadályozni.

Amidőn a hírhedt Beöthy politikai biztos véres tevékenységét itt is megkezdette, Bem 1849 június 6.-ikán azt írta Kossuthnak, hogy a forradalmi törvényszékek önkényes és szenvedélyes eljárása a francia rémuralmat idézi fel előtte. A hivatalos osztrák kimutatás névszerint felsorolja azt a 4425 férfit, 346 nőt és 69 gyermeket, akiket a székely vagy magyar honvédek Ítélet nélkül kivégeztek. Ezek közül a harcokban elesettek nincsenek felvéve. Az áldozatok nagyobb részét románok, azonban sok szász és nem kevés császárhoz hű maradt magyar is van közöttük. Még ha ezek a kimutatások nem is volnának pontosak, ha akár 500, vagy 1000 név sem volna hiteles, még mindig maradna elég a rémségek számláján, amit nem tesz igazolttá az, hogy a románok is szörnyű dolgokat követtek el.”*

Ellenben érthetővé teszi a vörös terrorhoz vezető elkeseredést az a féktelenség, amely ekkoriban a felülkerekedő ellenforradalmárok vad bosszúállásában mutatkozott. A magyar forradalmárok saját sorsukat láthatták előre az 1848 júniusi francia ellenforradalomban, ahol a győztes reakció vérszomjúsága a bourgeoisie összes rétegeiben a legvadabb kitörésekben nyilvánult.

„Az orvosok megtagadták a sebesült forradalmárok bekötözését.” Marx. hires cikke a júniusi csatáról a „Neue Rheinische Zeitungban” megjegyzi erre vonatkozólag:

„A tudomány nem létezik a plebejus számára, aki arra a hihetetlen és lehetetlen büntényre vállalkozott, hogy egyszer a saját életérdekéért és nem Lajos Fülöp vagy Marast úrért bújjon a sáncárokba.”

Az ellenforradalom gyalázatosságai fölötti felháborodás hatása alatt Marx lelkesen üdvözli a magyar forradalom erélyességét a „Neue Rheinische Zeitung” 1849 január 13.-iki számában:

„Első alkalommal történik az 1848-as forradalmi mozgalmakban, először 1793 óta, hogy ellenforradalmi túlerőtől körülgyűrűzött nemzet szembe meri állítani az ellenforradalmi gyáva dühöngéssel a forradalmi szenvedélyt, a fehér terrorral a vörös terrort. Hosszú idő óta

*Oesterreich von 1848 -1860. I. 230 és köv. old.

először találunk végre egy igazi forradalmi jellemet, egy olyan férfit, aki a kétségbeesés harcának keztyűjét népe nevében fel meri venni, aki nemzetéért egy személyben Danton és Carnot — és ez Kossuth Lajos.”*

Kossuth Lajos, akinek az emlékét beszédekkel, tüntetésekkel használják ki kortescélokra az új, fehér terror száj hő sei, egyidejűleg kitergetve egyetlen agitációs podgyászukat, a munkásforradalom kegyetlenkedéseiről szóló rágalmaikat. Ez a vörös terror a számok világánál eltölpül a szabadságharc véráldozatai mellett, hiszen a főügyészi vádiratokban mindössze 166 élet elvesztését tudják a diktatúra rovására felsorolni. Ebben a számban benne vannak a kegyetlen vérengzést kezdeményező ellenforradalmi felkelőkön kívül a forradalmi törvényszékeknél elítélt közönséges bűnösök, a kivégzett apagyilkosok is. A munkásuralom önvédelemből nyúlt a legerélyesebb védekezés fegyveréhez. Amikor az uralkodó osztályok brutális erőszakkal, vérszomjas kíméletlenséggel harcolnak a kizsákmányolás fenntartása és megmentése érdekében, akkor az ellenforradalom érdekeit szolgálja az, aki a forradalmároknak feltétlen pacifizmust, keztyűs kezű erélytelenséget prédikál. De az embertelenség, kínzás, oknélküli vérengzés ellentétben áll a munkásforradalom, a kommunizmus jellemével. A diktatúra erélyes rendőri intézkedésekkel, alkoholtilalommal olyan mértékben védte és biztosította az emberi élet biztonságát, amire eddig a rendőri statisztikában nem volt példa. Az a néhány egyéni akció, melynek áldozatai ártatlanok közül kerültek ki, a világháborúban tönkrement idegzetű emberek dührohamának a következménye és a kapitalizmus lelkét terheli.

1. A pénzhamisítás

A 48-as forradalom pénzügyi helyzete sokban hasonlított ahhoz az állapothoz, amelyben a munkásforradalom találta az államháztartást. Az országnak nem volt pénzügyi önállósága, külön valutája. A bankjegyeket kibocsátó Osztrák Nemzeti Bank, a mai Osztrák-magyar Bank elődje, Bécsben székelt és teljesen osztrák fönnhatóság

* Kautsky „Terrorismus und Kommunismus”, 39.-ik old.

alatt állott. Amikor a kormány Ausztriával ellentétbe, majd háborúba keveredett, természetesen az Osztrák Nemzeti Banktól nem várhatta annak a megnövekedett bankjegyszükségletnek a fedezését, amely hadseregszervezésre és háború viselésére is szükséges volt. Viszont a mentőmegoldás kéznél volt. Az aprópénzhiány fedezésére már előzőleg megállapodás jött létre a jegybankkal, mely szerint Magyarország külön országos papírpénzjegyeket bocsát ki. A forradalom folytatta a pénzjegyek nyomtatását.*

Az ellenforradalmi agitáció nagy erővel vetette rá magát erre a „*pénzhamisításra*”. Sajtójában célzatos híresztelésekkel rombolta a nép bizalmát a Kossuth-bankokban és sikerült is komoly forgalmi nehézségeket előidéznie. Ez az áskálódás a hadviselést is erősen befolyásolta, mert:

„Ausztria ellen a háborút a bankóprés segélyével vezették, melyből 1848. végéig 20 millió úgynevezett Kossuth-bankót állítottak elő. A bankóprés Debrecenben is szorgalmasan működött tovább, ami egyedül tette a magyar hadsereg fenntartását és felszerelését lehetővé.”**

A falusi nép konzervatizmusát különös sikerrel használta ki az ellenforradalmi aknamunka:

„A paraszt növekvő bizalmatlansággal nézte a bankókat, melyekkel a forradalmi kormány fizetett. Különösen mióta a magyar állami bevételek terhére történt osztrák utalványozásokról *értesült* Amikor pedig az orosz szövetség híre *elterjedt*, a pesti kereskedőket is rémes ijedelem fogta el. A papírpénzforgalom az árakat anélkül is már a legmagasabbra csigázta. Az ország körülzárt-

* A kibocsátott bankjegyek pontos összege határozottan nem állapítható meg. A kormány csak a pesti kibocsátásról adott ki hivatalos jelentést, mely szerint 1848 december hó 31.-ig a Festi Kereskedelmi Bank ellenőrzése mellett 23 millió forint értékű papírpénzt hoztak forgalomba. A debreceni és szegedi kibocsátásról hivatalos adatok nincsenek. A forradalom leverése után a Pesti Magyar Kereskedelmi Testület az összkormányhoz intézett feliratában azt írja, hogy a „60 milliót kitevő pénzjegyek hatályon kívül helyezése elviselhetetlen bajt okozna”. A „Presse” 75 millióra becsüli a Kossuth-bankjegyek névértékét. (Faragó Miksa: „A Kossuth-bankó kora” c. könyvéből.)

** Friedmans: (Österreich von 1848—1860.. 1. k., 202. oldal.

sága, a verseny hiánya a kormányt teljesen kiszolgáltatatta az üzerek kapzsiságának. Most pedig egyáltalán vonakodtak magyar pénzt elfogadni és csak akkor mutattak némi jobbindulatot, amikor Kossuth haditörvény-széket helyezett részükre kilátásba.*

Az ellenforradalmi izgatásra jellemzők a következő szemelvények: A „Figyelmező” 1849 február 5-iki számában az 52. oldalon Debrecenből így számol be:

„Először is Debrecenben iszonyú drágaság uralkodik, ami nem csoda, ha a pénznek — a papirosnak tudnillik — mesés bőségét tekintjük. Egy kis hónapos szállás ott 50—60 forintba kerül stb. A papirospénznek bősége ott iszonyatos. Mert nemcsak az innen elcsempészett húszezer ívnyi öt- és százforintos banknóta elfogyott már, hanem ott is oly szorgalmasan folytatták a pénzcserinálást, hogy végre azon papirosból is kifogytak amire ama jegyeket nyomtatnák. Most már 30 krajcárosokat nyomtatnak közönséges papiroson és ezeket bizonyára addig fogják nyomtatni, amíg a debreceni, nagyváradi és vidéki boltokban arravaló papírokat kaphatnak. Szegény magyar. Lesz mit visszaváltson még hetvenedik unokádnak is.”

Az ellenforradalmi agitációnak sikerült is teljesen aláásni a forradalmi bankjegyek iránti bizalmat. Ezzel szemben az osztrák birodalmi papírpénzek megőrizték Magyarországon régi tekintélyüket. Érdekes és tanulságos pedig, hogy *ugyanebben az időben a monarchikus kormány összehasonlíthatatlanul nagyobb mérvben vette a bankóprést igénybe és a pénzügyi fedezet a birodalmi jegybanknál teljesen leromlott.*

A kibocsátott bankjegyek névértéke, amely az 1840. évben 213,690.055 firt-ot tett ki, 1849-ben már 250.477,658 forintra emelkedett.

Ezzel szemben az ércfedezet, amely 1846-ban 86.933,477 forint értéket képviselt, 1849-ben leolvadt 30.064,823 forintra.

Az ércfedezet és a bankjegyek aránya 1846-ban

* Springer Anton: Geschichte Oesterreichs. 10. kötet. 738. oldal.

1: 1.47-hez, vagyis csaknem teljesen egyenértékű volt. 1849-ben 1: 8.34-re romlott.

A birodalmi kormány 1848-ban rendeleti intézkedésekkel nyúlt bele a pénzügyi forgalomba. 1848 április 2.-án elrendelték az érc kiviteli tilalmat. Május 12-én a mutatkozó diszázió ellensúlyozására proklamálják a bankjegyek kényszerárfolyamát.

1848 május 22.-én pedig a minisztertanács 297. szám alatti rendelettel felfüggeszti a nemzeti bank jegybevéltési kötelezettségét a következő indokolással:

„Bár, ha a Nemzeti Bank hathatós eszközökkel gondoskodott arról, hogy a bankjegyek beváltása megszakítás nélkül történhessék és bárha rövidesen az ércfedezet emelkedése várható, ennek dacára a legutóbbi események a beváltási pénztárak oly váratlan megrohanását és minden számítást túlhaladó érc kivándorlást okoztak, hogy a minisztertanács érett megfontolás után . . . elrendeli, hogy a Nemzeti Bank felhatalmazást nyer arra, hogy a bankjegyek kicserélési folyamatában oly korlátozást léptessen életbe, amelyet külön rendelet fog tudomásul hozni. (A külön rendelet egyidejűleg további intézkedésig felfüggesztette a jegybevéltési kényszerert.) Egyben elrendeljük, hogy mindenki köteles a Szabadalmazott Osztrák Nemzeti Bank pénzjegyeit minden fizetésnél teljes névértékben elfogadni. Ha a fizetés meghatározott pénznemben értendő, akkor az adós választása szerint *akár e pénznemben, akár bankjegyben fizethet.*”

Ezek szerint a császári kormány a forradalom alatt több mint 600%-kal rontotta meg az osztrák pénz értékét és a csökkent értékű bankjegyeket mégis a régi értékben kényszerítette reá az alattvalókra, Senkinek sem jutott eszébe ennek dacára pénzhamisítási vádat emelni a császári kormány ellen.

Hasonló a helyzet a mai magyar forradalmi és ellenforradalmi kormányok pénzügyi gazdálkodása között. Az ellenforradalom pénzügyminisztere a hazafias felháborodás páthoszával ostromolja a vörös uralom bűnös pazarlását, amely 3115 millió korona névértékű u. n. „fehér pénzt” nyomtatott. Viszont öntudatos nyugalommal számol be arról, hogy a „jogrend” helyreállításának első költség-

vetési éve csekély kilenc milliárd korona hiánnyal záródott. A fehér uralom nem viselt háborút, nem fizet munkanélküli segílyt, nem fedezi a népjólét kommunista irányú kiépítésének költségeit, ellenben adót, vámot hajt be és államkölcson címén elszedte a forgalomban levő bankjegyek 50%-át a lebélyegzés alkalmával. Mindezekkel a takarékosági rendszabályokkal sikerült a pénzügyi helyzetet olymódon szanálni, hogy Rubinek miniszter június 2.-iki beszéde szerint a deficit május végéig 15 milliárdra emelkedett és ugyancsak kormánykijelentések tanúsága szerint az államháztartás hiánya havonként egy milliárd koronával emelkedik.

3 milliárd és 15 milliárd ezek szerint a kommunista és a legitim államháztartás viszonya számokban kifejezve. Azonban a Korányi—Rubinek kormány ügyészei ennek dacára az erkölcs és jogrend magaslatáról szilárd főlényel emelik a népbiztosok ellen a pénzhamisítás és az állami javak tékozlásának, hűtlen kezelésének vádját.

Az osztrák pénzügyek köréből kiemelünk még egy jellemző, de egyáltalán nem meglepő adatot. Amíg a 48-as forradalom éveiben az államháztartás teljesen leromlott, a valuta tönkrement, a jegybank nyeresége jelentékenyen emelkedett.

A Nemzeti Bank tiszta nyeresége 1847-ben: 4,447.470 forint, 1848-ban pedig 5,581.360 forintra emelkedett.*

3. Korrupció és demagógia

Ezekkel a vádakkal sem a munkásforradalmat illette először a magyar úri ellenforradalom. Ugyanolyan hévvel hangoztatták mind ezeket a 48-as forradalom vezetőivel szemben is.

A „Figyelmező” 1849 március 31.-iki számának 350-ik oldalán „Kormánybiztosi Példányokról ír: „Az abonyi teljhatalmú kormánybiztos a novemberi napokban mély politikai tapintattal ekként nyilatkozván kaszinói társalgás közben a gondviselése alá bízott vidékről: Az én kerületemben már igen jó szellem uralkodik, de hogy

* Az adatok Zugscherdt „Das Bankwesen u. s. w.” c. könyvének 217—280. oldalán találhatóak.

ez tartós legyen, szükséges volna, hogy valaki propter exemplum felakasztatnák (példaadás okából)”.

Egy honvédtiszt a pozsonyi invicibile armadából (legyőzhetetlen hadseregből) Pestre lejövén, többi között beszélte, hogy hát mégis rettenetes, amit ezek a német tisztek tesznek. Ha vagy egy magyar bankó hozzájuk kerül, pipára gyűjtanak velük. Mire egy magyar országgyűlési képviselő egész komolysággal ezt a megjegyzést tette: „De hiszen most az egyszer a német komák felsülnek, mert nem bírnak ők annyit égetni, amennyit mi csinálni tudunk”.

De a humor nyilán a dühös szitkozódás furkósbotjával is hadakoznak.

A február 5.-i szám 53. oldalán Kossuthról és „Bem apóról” ír:

„Debrecenben Kossuth folytatja a hadi taktikában is azt, amit itt oly fényes szerencsével megkezdett. Rettenetes győzelmeket hazudik és a szegény magyar népet ily hamis káprázatokkal űzi szívtelenül a veszedelembé. Az elvetemedett örült képes lenne milliókat, a Tisza-vidék legjobb, legbecsületesebb népeit tűz, vas és éhség által elpusztíttatni, csakhogy a maga százszor eljátszott életét pár nappal tovább tengethesse. Ha becsületes és emberi érzelemmel bíró lény volna, eddig százszor kellett volna hősileg meghalnia, semhogy egész népeket döntsön oly mélységű és tartós nyomorba.

Bem húszezer nyeretget kért és emiatt minden embertől szedi el Kossuth a nyergeket. De azokon a nyergeken nem fog már elfutni az osztrolenkai álhős. mert Szebentől nem messze a császári királyi seregek — mondják tetemes veszteséggel — szétverték táborát, amiről alkalmasint nem soká hivatalosan fog értesülni a közönség.”

A szabadságharc vezérei ugyanazokat a jelzőket és rágalmatokat kapták, mint a kommunista forradalom szereplői.

Ugyanebben a lapszámban 52. oldalon egy debreceni riport, melynek egy részét már a pénzhamisításnál idéztük, a következő hiteles értesítéseket adja le:

„Tegnapelőtt egy volt főtiszt menekült ide, Vetter volt cs. kir. őrnagy, most debreceni pünkösti miniszter mellől, akinek csatornáján némi adatok jutottak birtokunkba a pártütők helyzetéről... Az inzurgens csapatok számra elég tetemesen a Tisza mentén vannak felényire felfegyverkezve és teljesen felkészülve — futásra. Mert csak lesz annyi esze annak a jó népnek, hogy nem áldozza fel magát egy bolondért.

Egyébiránt a nép Debrecenben és annak vidékén csak egyet óhajt, a békét és hogy minél előbb meneküljön meg a pusztító sáskáktól”.

De Kossuth nemcsak bolond, hanem panamista, trónravágyó is.

Ugyanaz a lapszám a 34. oldalon „Csörgettyű” cím alatt: „Debreceni levelezőnk némi kuriózumokról értesít. Ugyanis Kossuth Lajos, mint ezt legmeghittebb környezetéből kitudta, komolyan gondolkodik a magyar királyságot családjára öröklésképen átruházni. Ennek következeiben Egressy Gábor teljhatalmú tiszavidéki kormánybiztost és színészt oldalához vette és tőle tanulja naponta elvonultabb szobáiban a királyi attitűdöket”.

A forradalmi hadseregről, a szabadságharc félisteneiről pedig a történelmi osztályokhoz tartozó kortársak, úgyis, mint a nagy idők szemtanúi, így vélekednek:

„Figyelmező” 1849 január 26-iki szám, 18. oldal:

„Görgey csapatai úgy pusztítanak, mint a sáskák és a es. kir. seregeknek a, pártütők legyőzésén kívül, még az a feladatuk is van, hogy a szaladok után elterjedő pusztítást, amennyire lehet, jóvátegyék. Vérebek ezek, akik így cselekesznek nem büntetésből, hanem azon förtelmes célból, hogy ártsanak. A dühönc farizeusok nem is bánják, hadd jajgasson utánuk ezernyi ezer vagyonából kifosztott nép, csakhogy ők egy órával tovább szívhassák a levegőt, melyre nem méltók.

Görgey, hír szerint, Körmöcöt is kirabolta, magával vivén az összes és rögtön pénzzé vert aranyat és ezüstkészleteket. Óh, szegény Haza, majd lesz, mit fizess ezen ugorkafára mászott kalandorok „függetlenség” című hamis játékának tisztázására”.

4. A kisebbség önkényuralma

Wirkner, Szögyén-Marich irataiban és a „Figyelmező” cikkeiben többször találkoztunk azzal a váddal, hogy a 48-as forradalom, a nemzet törpe kisebbségének mozgalma volt, amely a maga akaratát terrortal kényszerítette rá a józan, forradalmi velleitásoktól idegenkedő többségre.

Különösen gyakran fordul elő ez a megállapítás a forradalom utáni hírlapírásban és irodalomban.

De ez nem is volt teljes egészében rágalom. *A forradalmat tényleg az értelmiségnek, vagyontalan kisnemesiségnek és polgárságnak vékony rétege küzdötte végig öntudatos elszántsággal. Amint Friedjung helyesen foglalja össze: „Alaptalan az az állítás, hogy a felkelésben az egész nemzet résztvett. Ez csak a kis megyei nemeségről, kispolgárokról és parasztokról mondható. Ellenben a mágnások és a gazdag polgárok félre állottak, nem hoztak ugyan áldozatot a dinasztiaért, azonban rögtön jelentkeztek 1848 előtti előjogos helyzetük visszanyerése végett, amikor Ausztria a forradalomnál erősebbnek mutatkozott”*.*

Gróf Kolowrat cs. generális Emlékirataiban közvetlen tapasztalat alapján tudja, hogy: *„A kassai nemesség nagyon mérsékelt és társadalmi tekintetben teljesen változatlanul marad. Ellenben legkeserűbb ellensége volt Kossuthnak és szenvedélyes ellenlábas a Kossuth-féle terveknek, mert épen a felsőmagyarországi nemesség vesztett a legtöbbet a robot és regáliák eltörlése folytán”*.**

A forradalom eleinte számíthatott a felszabadított parasztság áldozatra kész együttérzésére. Ezt a rokonszenvet azonban az ellenforradalom rágalmozó hadjárata már erősen kikezdte. A pénzhamisításra vonatkozó fejezetben már láttunk idézeteket, amelyekből kiderül, hogy a kormánynak a Kossuth-bankók forgalmánál a parasztok ellenállásával kellett küzdenie. Az orosz támadásról szóló hírek még inkább lehűtötték a parasztság forradalmi hevét.

* Oesterreich 1. kötet. 202. oldal.

** Selbstbiographie 15. oldal.

Görgey a hangulatváltozásokról így számol be: „Visszavonulásunk alatt a Lajtától Buda Pestig — mint említettem — a nép részéről csak igen kevés együttérzést tapasztaltunk. A hegyvidék és az északi szomszédos megyék hangulata pedig épen ellenséges volt. A lakosság azonban másutt is általában passzíve viselkedett néhány „háromszínű denunciánst” leszámítva, akik alaptalan feljelentésekkel alkalmatlankodtak”.*

5. A zsidókérdés a szabadságharcban

Az 1848-as ellenforradalom is felhasználta már a zsidóellenes jelszavakat a forradalom elleni hangulatkeltésre. Az akkori forradalmakat is zsidó jellegűeknek csúfolták. A március 15-iki pesti tüntetést István nádor megvetőleg elintézte azzal: „Nur einige Judenbuben randalieren!”**

A bécsi március 14-iki forradalmi mozgalmak, Metternich államkancellár szerint, zsidók és anarchisták aknamunkája.***

Az köztudomású, hogy Haynau 1849-ben nagyobb összegű hadisarcot rótt ki a pesti zsidó hitközségre amiatt, mert támogatta a forradalmat.

A Wiener Zeitung 1849. évfolyamának 66. oldalán található tudósítás azonban már az előző időből is zsidók elleni mozgalmakról tesz említést:

„Pest, 1849 január 16. A császári csapatok bevonulása óta egyes zsidófalók az itteni izraelita reformegylet tagjait súlyos szemrehányásokkal illették. Azzal ijesztették őket, hogy Windischgrätz herceg az egyletet nem fogja tovább tűrni, sőt a tagokat, főleg pedig a prédikátort és elöljárókat szigorú felelősségre vonja és súlyosan megbünteti, mert egyrészt semmiféle reformot meg nem tűr, másrészt a prédikátor gyakori felhívásai, amellyel a zsidóságot hazaszeretetre, kitartásra és áldozatkészségre buzdította, különösen súlyos elbírálás alá esnek”. Küldöttség is járt ez ügyben Windischgrätznel, aki azonban a zsidóság elleni akciót beszüntette.

* Görgey: *Leben und Wirken in Ungarn I.* kötet, 185. lap.

** Idézi Szabó Ervin a „Töke és munka harcá”nak bevezetésében.

*** Seignobos: *Histoire contemporaine de l'Europe.*

Ki a felelős az orosz invázióért?

A magyar úri ellenforradalom — mint láttuk — fáradhatatlan vakondok munkát végzett a forradalom alatt. Egyelőre azonban. kevés sikerrel.

A Jellasich-féle, a román és szász ellenforradalmakat a magyar forradalmi kormány leverte, az osztrák seregeket visszaszorította. A rágalmozó hadjáratnak a belső frontot aláaknázó munkája hosszabb időt igényelt és a magyar történelmi osztályok oszlopos tagjai türelmetlenkedtek.

Wirkner idézett emlékiratában elmondja, hogy már 1848 novemberében igen erélyesen és két ízben is figyelmeztette Windischgrätzet, hogy most ne az ország szervezésével, hanem az ország meghódításával foglalkozzék: „Sich nicht mit der Organisation, sondern viel mehr mit der Okkupation des Landes zu befassen”.* Amikor erre a feladatra az osztrák ármádia gyöngének bizonyult, a magyar konzervatív politikusok vetették fel az orosz segítség tervét. Az osztrák külpolitikai körök megalázást láttak a segélyre szorulásban és csak 1848 derekán vették igénybe. Azonban a magyar konzervatívok már januárban hírlapi propagandát csinálnak az orosz bevonulás számára. Idéztük már a „Figyelmező” 1849 január 25-iki számát, ahol a 13.-ik oldalon profétai ihlettel bejelentik: „Egy európai főhatalom dandárai jönnek, amelyek roppant hadi készüléttel és példás fegyelemmel hódítanak”.

* Meine Erlebnisse. 235. oldalon.

Az orosz beavatkozás érdekében az osztrák kormánynál való közbenjárásukról Friedjung számol be:

„Gróf Dessewffy Emil (a konzervatív párt vezetője) kész emlékiratot adott át Bach miniszternek. A szerző a legközelebbi teendőket illetőleg teljesen az abszolutizmus álláspontján áll. A fegyveres hatalom és Oroszország segítsége nélkülözhetetlen eszközök a forradalom leverésére. Ausztriának Oroszországgal együtt, egy szövetségben, le kell győzni az európai forradalmi-mozgalom magyarországi szárnyát, szét kell taposnia a felforgató törekvéseket, minden elkülönülésre való törekvést, szeparatizmust tartósan lehetetlenné kell tennie, ha mint nagyhatalom vagy akár csak mint állam egyáltalán fennmaradni akar.

A győzelem kivívása után Magyarországot és Erdélyt az uralkodó hatalmának korlátlan érvényesítésével a katonai erő szervei útján a logdrasztikusabb eszközök igénybevételével kell kormányozni mindaddig, amíg a forradalmi hadsereg maradványai teljes tehetetlenségre nincsenek devalválva, az anarchikus eleinek megbüntetve, a dinasztia ellenségei letörve, a tekintély iránti tisztelet helyreállítva nincsenek. Ennek az állapotnak tartania kell magát mindaddig, amíg az országban általánossá nem lesz az az óhaj, hogy vétessék fel az Összmonarchia (Gesamtoesterreich) alkotmányos mechanizmusába és amíg meg nem érik az az elhatározás, amely minden eddigi kedvezményes különállást egyszer és mindenkorra elejt”.

Mindent összefoglalva, kijelenti a szerző, hogy ő ugyan csak a saját nevében beszél, de bizonyára egy konzervatív magyar sem fog ellentmondani abban, hogy a visszahódított országban a karddal való kormányzás 3esz a természetes, (das natürliche das Säbelregime sei), amelyet császári generálisok hajtának végre.

„Igaz, hogy most a magyar konzervatívok, szét vannak robbantva és így látszólag nem nagyszámúak,

de az ország összes nemzetiségei között ők vannak túlsúlyban és összegyűjtésük fontos feladat”.

Kívánja, hogy a „magyar nemességnek adják vissza 1848-ban elvett kiváltságait és kapjon az arisztokrácia szabad kezet az ország kormányzásában.*

A magyar uralkodó osztályok most sem tértek el hazafiasság, nemzeti érzés vagy más ideologikus érzékenységek miatt hajszálnyira sem osztályérdekeik kíméletlen érvényesítésétől. Attól „az úri kíméletlenségtől”, amelyről Ady énekel.

* Oesterreich I. kötet, 871. oldal.

A forradalom után

1. Fehér terror

Az orosz és osztrák seregek együttes rohamának teherpróbáját nem bírta ki a magyar forradalmi hadsereg; 1849 augusztus 13-án letette a fegyvert az orosz főparancsnokság előtt. A lefegyverzett ország fölött átvette az uralmat az ellenforradalmi terror. Október 4-én esett el Komárom vára, amely addig a fegyverletétel dacára, tartotta magát és október 6-án kivégzik a hadifogságba került 10 magyar tábornokot. Ugyanekkor az aradi haditörvényszék 475 honvédtiszt fölött ítélezett, akik közül 147-et halálra ítélt. Az ítéleteket ugyan nem hagyta jóvá a hadsereg főparancsnokság, azonban 386-an kaptak a vádlottak közül 1—20 évig terjedő fegyházbüntetést. Görgey érdekében az orosz cár lépett közbe az önkéntes fegyverletételre hivatkozva, aminek folytán Görgey internálás árán szabadult. A többi foglyokra nézve az orosz közbelépés eredménytelen volt. Azonban a reakció dühöngését belső okok mérsékeltek. Magyarország katonai diktátorává kinevezett Haynau tábornok féltékenyen versenyzett a wieni központi kormánnyal. Egymás határozatait gyakran keresztelték. A Haynau haditörvényszékei által elítéltek közül többen a kormánynál kegyelmet kaptak, amire Haynau tüntető kegyességgel szabadlábra helyezett 20 országgyűlési képviselőt, akik részt vettek a debreceni trónfosztó határozat meghozatalában.

A hadi és rögtönítélő törvényszékek ennek dacára derekasan dolgoztak. Magyar források szerint 114 halálos

ítéletet és 1765 fegyházbüntetést hajtottak végre, 70 vádlottat, akiknek nevét akasztófára függesztették, távollétükben jelképesen halálra ítélték.

Az ítéletek jogalapjának jellemzésére szolgáljon a gróf Batthyányi Lajos elleni vádirat, amelynek főbb vádpontjai:

a) *magyar bankjegyek kibocsátása az uralkodó szentesítése nélkül,*

b) *sorozások* a belső rend fenntartására szükséges haderő mértékén felül,

f) általános népfelkelés elrendelése Vas megyében,

l) részvétele különböző *hátrányos rendszabályok* meghozatalában a wieni ministeriummal szemben, különösen a pénzügyek, kereskedelem és a hadügy terén. (Leutendorf auditor vádirata, Friedjung: Österreich I. kötet, 508. oldal).

Az üldözés természetesen más térre is kiterjedt. „Purifications Kommissionen” (igazoló-bizottságok) alakultak, amelyek a tanítók, tisztviselők, bírák forradalmi tevékenységét vették vizsgálat alá és munkájuk nyomán számos család lett földönfutóvá.

A forradalmi hadseregből negyvenezer honvédet — a tiszteket, rangjuk elvesztése mellett — besorozták a császári hadseregbe. A hivatalos indokolás szerint nem büntetésből, hanem csupán katonai kötelességük teljesítése céljából.

Az ellenforradalom bosszúállása kegyetlen és vérengző volt, azonban az idegen elnyomók kulturális magaslaton álló nemes emberbarátok voltak, a mostani magyar ellenforradalmároknak „honfitársaik” ellen őrvongó rémuralmához képest, Haynau, a bresciai hiéna, a maga 114 kínzás nélküli sablonos kivégzésével, lágyszívű szamaritánussá törpül a keresztény kurzus tisztjeivel, politikusaival és bírásaival szemben, akik ezernyi tömegeket elmebeteg kéjlegéssel ízekre szaggatnak és tízezreket gyötörnek börtönökben, internált táborokban lassú éhhalálra.

Az exponált politikusok nagyrésze elmenekült. Törökországban gyűltek össze az emigráns magyar és lengyel forradalmárok. Ausztria rablás, gyilkolás és más közönséges büntettek címén követelte a menekültek ki-

szolgáltatását, amit Törökország eleinte mereven visszautasított. Később a cár külön követe háborúval fenyegetőzve ismételte meg a követelést és az emigránsok élete már komoly veszedelemben forgott. Ekkor Anglia lépett közbe érdekükben. A Dardanella-szerződés tilalma dacára, hajóhadával bevonult Konstinápoly alá és így adott nyomatékot annak az álláspontjának, hogy a politikai menekülteket nem szabad kiszolgáltatni.* Az emigránsokat előbb Kisázsziába internálták, utóbb szét-szóródtak az összes nyugateurópai országokban.

A levert forradalmak fölött átvette Európaszerte a felülkerekedett reakció a minden szabad mozgást elorszvasztó uralmát.

„Az 1849. év mozgalmait — írja Kossuth Lajos — az az állapot követte, amit csatatereken ütközet után észlelni: az a bizonyos néma, borzalmatkeltő csend. Az elesettek a földön elnyúlva fekszenek, a sebesültek szivettépően nyögnek és jajgatnak — egyébként minden csöndes. Csak a döngeselyűk rikoltoznak a pestises levegőben, a halottrablók kódorognak és halálba segítik azt is, akiben talán még élet maradt.

Ez volt Európa képe 1849-ben és 1849 után. Aki elesett, az elesett, akit felkötöttek, hát felkötötték, akit tömlőbe dobtak, ott senyvedi, aki elmenekült, azt üldözték, akinek a vagyonát elkobozták, annak a családja megtanult éhezni. A nép fiait katonának fogták — engedelmeskedtek. A népet súlyos adókkal terhelték — vért izzadva fizetett. Az özvegyek és árvák sírtak — titokban. A polgárok átkozódtak — titokban, lakásuk legelrejtettebb zugaiban, jól bezárt ajtók és ablakok mögött. Egyébként pedig csend volt, mint a temetőben. Es a hatalom birtokosai ezt a „Rend és Nyugalom állapotának” nevezték. Nekik külön szótáruk van. „Europa ordini et tranquieli etati asserta” (Európa rendje és nyugalma biztosítva van) mondták 1849-ben. Úgy

* Wertheimer: Graf Julius Andrássy. I. kötet, II. fejezet.

ahogy 1815-ben „Libertati asserta”-ról (a szabadság megmentéséről) beszéltek”.*

Mit csináltak ebben az ítéletidőben a magyar ellenforradalmárok?

2. A magyar konzervatívok állásfoglalása

A történelmi osztályok a forradalom leverése után sietve jelentkeztek a zsákmányban való osztozkodás végett. Leakarták aratni a katonai diktatúra termését, amelyről büszkén hirdették, hogy az ellenforradalmi akciójuk vetéséből keletkezett. A konzervatívok országwide örömmel üdvözölték a győzelmes központi kormányt. A „Figyelmező” egyre másra közli a cikkeket, nyilatkozatokat városok, falvak, egész vidékek hódoló és örvendező állásfoglalásáról. Nem a félelem és felső nyomás kikényszerített hódolata mindez, hanem hidegen átgondolt politikai számítás, amely pontosan kicirkalmazza a saját követeléseit és azokat a szolgáltatásokat, joglemondásokat, amelyeket cserébe adni hajlandó.

Lemondanak a magyar közjogi különállásról, beilleszkednek az egységes Ausztria, a központosított „összbirodalom” gondolatvilágába. Azonban önkormányzatot kívannak Magyarországon a történelmi osztályok kiváltságainak visszaállítására, a nemesi uralomnak katonai karhatalommal való alátámasztása mellett.

A „Figyelmező”-ből néhány vidéki beszámolót közlünk a hangulat jellemzésére.

Szabadka, 1849 november 24. „Igen tisztelt Szerkesztő úr! Kormányunk igazságos engedménye a magyar sajtó felszabadulása iránt, bennünket az öröm legnagyobb fokára ragadott és érzeményünk ki nem fejezhető, stb.

Mi Isten után Haynau hős vezérnek hála a pártütés szerencsés legyőzése után a rémkormánynak rajtunk elkövetett folytonos sarcolásokkal párosult több rendbeli intézkedései folytán okozott nyomorunkat elfelejtve az oly óhajtott béke gyümölcseit teljes mértékben élveznők. ha a szerb Vojvodináról

* Schriften aus der Emigration, I. kötet. XIV—XV. oldal. Az idézetet kénytelen voltam németből lefordítani.

keringő és reánk nyomasztó hírek által azok élvezetében nem háborgattatnánk”. (463. oldal.)

1849 december 27. *Levelek a Tiszahátról.* „Üdvözlöm önt, Szerkesztő úr a téren, amelyre hírlapjával állott stb. Birodalmi kormányunk teret nyitott a szabad vélemény nyilvánításnak, midőn az Alaptörvény 5. pontjában biztosította azt. Használjuk fel e kedvezményt. A Tisza háti nép kifáradt a másféléves hadi mozgalom nyomása alatt, békét óhajtott minden áron és Görgey kapitulációját megjött szabadulása órájának tekintette. így érzett általánosan a művelt osztály is azon egyesek kivételével, akik kormánybiztosi hivatalukban százezrek felett rendelkeztek és a bukás után meggazdálkodott bankjegyeket vagy nyakukat féltették. (482. oldal.) Nyíltan és részletesen adja elő magyar urak kívánatát a következő levél:

Szabolcsból, 1849 nov. 20-án: „Engedtetsek meg egy hazafiúi bánatban megtört szívnek a maga fájalmát kifejezni. Mi a rendszerető, hű, békés, a jó hazafiúi többség ártatlanul szenvedünk. Miért hagyatátok a forradalom kelését, matériáját szemeitek előtt felnövekedni? Miért nem fojtattátok el fakadásában, miért engedtetek az orgiának embereit hatalomra jutni, amíg a józan párt elnyomás alatt fohászkodott segedelemért? *Mi az ausztriai monarchia egységén és ereje gyarapításán dolgozunk.* Csak ezen kapocs mentendi meg a birodalomban élő különnemű népfajokat azon kisszerű elmorzsolódásból, amely különkülön minden tartományt koldusbottá, minden népet gyengévé tenne, együtt pedig egy elsőrangú európai hatalmassággá emelendi.

Ha azonban meg nem hívatik a kormányhoz, ha mellőztetnek férfiai — félni lehet, hogy a hű magyar szíven oly bánat és keserűség venne hatalmat, amely a magyar nemzet szép jellemének zománcát homályba borítandja. Hagyjátok meg mindenét a magyarnak *alkotmányából, ami a birodalmi egységgel, a többi nép érdekeivel nincs ellentétben, hagyjátok meg nyelvét, megyei szerkezetét, intézményeit,*

állítsatok a nemzeti ügyek élére magyar *tekintélyeket* és hívjátok össze *a magyar rendeket*, nehogy a nemzet befolyása és közrehatása nélkül alkotott intézmények megszámolhatatlan akadályokra bukkanjanak.

Az őszinte, barátságos és *érdekpolitikán* alapuló birodalmi egység soha sem változni, sem felbomlani nem fog, ha a nemzetek saját jellemüknél fogva kedvezőleg fognak elhelyeztetni a nagy birodalmi monarchikus népcsaládban.” (Nov. 25.-iki lapszám. 451 oldal.)

A november 30.-iki lapszám 465. oldalán vezércikk nyilatkozik arról, hogy: „Mit akarnak a konzervatívok?”

„A konzervatívok programja, nem lehet egyéb, mint *a birodalmi egység* közös politikai befolyással úgy a kormányzásra, mint a törvényhozásra. Az ország belügyeinek hazai orgánusok által és lehetőleg szabad mozgású, nemzeti irányú kezelése. Az ország integritása, minden nemzetiségek őszinte és tartós kibékülése és egyen jogosítása alapján. A kor igényeinek, *a múltnak* és jelennek szemmeltartásával leendő kielégítése. Mindezek pedig szilárdítva dynasztikus érzelmeinek azon historikus múltjához képest, ami politikájának kiindulási pontját képezi. Csakis ezen hitágazatok teljes valószínűségéig lehet az államhatalom és a konzervatív párt között teljes egyetértés.

De azért a konzervatívok már állásuknál fogva antigouvernementalisok (kormányellenesek) nem lehetnek s ha némely kérdésekben kénytelenek ellenkező értelemben felszólalni, ez csak felvilágosító modorban és sohasem úgy történik, azon szándékkal, hogy a kormányzást eredetileg lehetetlenné tegyék.”

„Egységes birodalom”, „népfajok”, „birodalmi alap-törvények” az osztrák abszolútizmus Gesamtmönarchie célkitűzései, chlopii hadsereg parancsnyelvén kifejezve. A magyar történelmi osztályok nagyon tanulékonyaknak és készségesnek mutatkoztak közjogi cafrangokról való lemondásokban, ha reális osztályérdek kielégítéseit kaphatták cserébe. Szívesen látták volna az abszolútizmust

akkor, ha a magyar konzervatív pártot is részhez juttatja az elnyomásban. Készséggel dobták oda a közjogi önállóságot és engedtek szabad kezet a központi kormánynak külügyi és hadügyi téren, csak viszont ők kapják vissza a korlátlan belpolitikai uralmat, a megyei szervezeteket, a kiváltságoknak, a történelmi múltnak megfelelő autokratikus nemesi kormányzatot.

De a császári kormány nem fogadta el ezt az üzletet. A feudális irányban való orientálódás helyett — amit a magyar konzervatívokkal való szövetkezés magával hozott volna — inkább a kapitalizmus irányában való építkezésre kívánta korlátlan katonai hatalmát felhasználni. A központi kormánynak mindig káros és ellen-szenves volt a megyék kiskirályainak keletiesen korrupt zsarnoksága, amely elgazdálkodta az adójövedelmeket, paragon hagyta az útépitést, lenyúzta a paraszt teherbíró képességét és így tönkretette a birodalom pénzügyi alapjait. A dinasztia most eléggé erősnek érezte magát, hogy nélkülözze a konzervatívok erkölcsi támogatását, amely a forradalom alatt különben is csak tanácsadásra és uszításra szorítkozott.

Ennélfogva, mellőzve a konzervatívok összes politikai és személyi javaslatait, az országot katonai igazgatás alá vette. Erdélyt és a határvidéket különválasztotta, a megmaradt országot 5 katonai kerületre osztotta be és egy osztrák államhivatalnokot, báró Geringer Károlyt nevezte ki kormányzóvá. A forradalom jobbágy- és földfelszabadító rendelkezéseit érvényben hagyta, sőt rendeleti úton kiterjesztette a korai kapitalizmus szellemének megfelelő osztrák jogrendszer érvényességét Magyarországra, A köz-igazgatást, adózást szigorúan központosított rendszerben kinevezett államhivatalnokokkal intéztette, a hivatalnoki fizetéseket felemelte, viszont erélyes intézkedésekkel irtotta a tisztviselői panamákat, megvesztegetés-jellegű mellék-jövedelmeket.

A konzervatív párt rémült álmélkodással látja, hogy az ellenforradalom összes eredményei kisiklanak kezei közül. A forradalom leveréséhez fűzött politikai és gazdasági reményei megghiúsultak. Előbb diplomáciai befolyással, sőt az uralkodónál való személyes közbenjárással

kapkod az elvesztett befolyás után, majd irodalmi harcot indít az ellenforradalmi magyarság jogaiért, végül a csalódás keserűségével ellenzékbe megy és mint búsmagyar hazafi, passzív ellenállást kezd a „nemzetrontó abszolutizmus” ellen.

Tehát nem az ország jogainak elkobzása és még kevésbé a forradalmárok üldözése, hanem a maguk szűk osztály- és pártérdekének sérelme indította őket arra, hogy ismét bölcs és kockázat nélküli „harcot” kezdjenek a Bach miniszter nevében megszemélyesített rendszer: a bürokratikus kormányzás ellen.

Friedjung így foglalja össze a helyzetet: „A forradalom leverése után azt várták, hogy vezérüket Jósika bárót Haynau mellé császári biztosul kinevezik, de ebben csalódtak, mert báró Geringer Károly lett a császári biztos. Eme rendszabályok folytán a kormánynak a konzervatívokhoz való helyzete tökéletesen megváltozott. Ez a párt — legalább is hosszabb időre — megegyezett volna az abszolutisztikus közigazgatással, ha közegeit a magyar nemesség köréből választja. Jósikának és politikai barátainak kellett volna uralkodniok és nem Geringernek és hivatalnokainak. Ezt az egyik magyar konzervatív, Zsedényi, úgy fejezte ki, hogy a nép a magyar abszolutizmust szívesen látta volna. „Ha Magyarországnak katonai vagy miniszteri abszolutizmus között kell választania, akkor határozottan az előbbi mellé áll, mert ez biztosítja királyának feltétlen uralmát és megszabadítja a bürokráciától”.

3. Magyar írók a szabadságharcról

Az újságok állásfoglalására talán azt lehetne felhozni, hogy a cenzúra nyomása és az üldözéstől való félelem zavaró befolyása folytán torzultak el és nem fejezik ki a valódi közhangulatot.

Azonban a konzervatív párt a maga érdekében irodalmi harcot is indít. A „közélet jeleset” a magyar irodalom és publicisztika előkelő képviselői könyveket adnak ki, egész kis irodalom keletkezik, amely a nemzeti ellenforradalom céljait szolgálja és amely egyúttal letagadhatatlan beismerése a magyar történelmi osztályok aknamunkájának — a szabadság ellen.

Az ellenforradalom vezénylését, a Haynau-féle emberirtást a magyar történelmi osztályoknak egyetlen tagja bélyegezte meg az irodalomban: gróf Széchenyi István, akinek „Ein Blick auf den anonymen Rückblick” c. munkája megrázó vádirat a reakció barbárjai ellen.* Azonban Széchenyit ekkor már elmebetegként ápolták a döblingi szanatóriumban.

A „józanul” gondolkodó magyar konzervatív írók ellenben igazat adnak az abszolutizmus elnyomó bosszú hadjáratának és a letiport forradalmat támadják hátba, a forradalmárok hibáit hánytorgatják és így megadják voltaképen a morális alapot a fehér terrorhoz.

* Széchenyi könyve: „*Ein Blick auf den anonymen Rückblick von einem Ungarn London 1859.*” Bach Sándor miniszterhez intézett nyílt levél formájában jelent meg, de — mint az alábbi szemelvények igazolják, — gúnyjának ostroma eléri Bach mai utódait is.

„A közvélemény azt tartja Excellenciádról, hogy csak pro forma (színlegesen) vallásos és pedig azért, hogy biztosan számíthasson a most oly hatalmas egyház támogatására és azért is, hogy a nép megerősített vallásos érzését emeltyüként, magasabb' államcélók érdekében felhasználhassa. Ha ez így volna, Excellenciád ebből a szempontból csak növelné azoknak az okos államférfiaknak a számát, akik a legmélyebb vallásosságot színlelik, bárha önmaguk hitetlenek, sőt megcsontosodott atheisták. Kétségen kívül áll, hogy a legtöbb kormányzati célra különösen az abszolutisztikus államokban, nagyon okos és előnyös rendszabály az, hogy a népességnek legalább a katolikus részét — mert más vallásoknál a dolog nehezebben megy — hitükben, különösen pedig a hit vak szabályaiban (in blinden Theil des Glaubens), amelyeket nem értenek, megerősíteni. Aki vakon hisz,...az minden valószínűség szerint vakon is fog engedelmeskedni, még ha az okát nem is érti meg, sőt akkor is, ha a parancsot céltalannak, ostobának érzi és ha valaki ilyen néptöbbséget kap olyan országban, ahol az erőszak írja a törvényt, az nyilván több, mint egy terno secco.

Ha a nép „*miért*”-et ordít és az ember nyugodtan felelheti „*azért*” és ezzel a polgár teljesen megelégedve, vígan és kedélyesen leül az új bor mellé, hogy hálás együttérzéssel igyék azoknak az egészségére, akik vele egyformán gondolkodnak és ugyanazzal törődnek, bizonyos, hogy akkor a kormányzás sokkal könnyebben megy (különösen, ha a gépezetet egy kissé meg is kenik), mintha az illetők annyira kíváncsiak, sőt szemtelenek, hogy a „*miért*”-nek az okát is tudni kívánják. . .

Hogy tehát igen sok államférfi a vakhitet minden további nélkül, szóval és példaadással advocálja (segítségül hívja), az egészen természetes, mert amint a lovaknál és szarvas jószágoknál, ép úgy az emberi fajnál is sokkal könnyebb jámbor, megbízható

Báró Kemény Zsigmond, a kiváló regény- és újságíró, a Pesti Napló szerkesztője „*Forradalom után*” c. munkájában jóakarátú megértéssel beszél a katonai abszolutizmusról:

„A katonai hatalom nem jár annyi szépszavakkal annyi nagy ígéretekkel, mint a demagógok kora, azonban ebből nem következik, hogy több nyugtalanságot okoz, vagy nagyobb hullámzásokat idéz a kedélyben, a foglalkozásokban és nagyobb áldozatokat az érdek körül. Az ostromállapotnak lényegesen szigorúnak kell lennie, mert célja éppen a szigor által elejét venni oly törekvéseknek, amelyek a

és engedelmes egyedekkel kijönni és elkészülni, mint akaratos és bizalmatlan és vak engedelmességre nem hajlamos egyénekké, vagy különösen úgynevezett „forradalmár gonoszlekekkel”. (15—16. oldal.)

„Az erőszak ellen önmagában még nem éreznek az emberek ellenszenvet, de ami bosszantja, felháborítja és elkészeríti őket, tudja-e Excellenciád, mi az? Bátrak leszünk ezt Excellenciádnak egész alázatosan elmondani. Ez ama taktika, az a kettősség, vagy helyesebben kétlakosság, amellyel az embereket félrevezetni, vagy helyesebben becsapni, falhoz állítani akarják. Ha például azt mondják nekik: „*Van sajtószabadságotok*” és az nem igaz; „*veletek csak a törvény rendelkezik*” és még sem úgy van; „*személyi biztonságotokat senki sem háboríthatja*” és éppen az ellenkezője történik, „*nemzeti jogaitok csorbíthatatlanul maradnak*” és ez is hazugság stb. stb., igen, Excellenciás uram, az ilyen manipulációk, az ilyen kép-mutatás végül a leghalványabb embert is mérges tajtékkal töltik el, ami előbb-utóbb, de biztosan kirobban belőle”. 39—40. old.)

„Hogyha a végzet valakit alacsony sorsból oly magasra emel, mint ahogy Nagyméltóságodat kegyes volt közvetlenül az uralkodó mellé, vagy talán az uralkodó fölé is emelni, akkor ennek a valakinek kikerülhetetlen kötelessége, legalább az „Emberiesség és a Jog” érdekeit szolgálni és ezen a téren semmitől vissza nem riadni, vagy meghátrálni. Nem kell ehhez más, mint szív és becsületézés.

Nagyméltóságodnak oda kellett volna állnia Félix herceg (Schvarzenberg kancellár) és az akasztófa közé és nem lett volna szabad eltűnnie, hogy ezernyi ártatlan vére kiáltson az egekre és ha semmit sem ért volna el, legalább ezt meg kellett volna mondania:

„Herceg úr, egyik legközelebbi rokonom, — nem szégyenlem, de büszke vagyok reá — asztalos és ezért enyvszagú, a másik szuszter és így szurokszagú, de az Ön társasága mégis tűrhetetlen nekem, elhagyom Önt, vándoroljon egyedül tovább, mert Ön viszont „*vérszagú*” (467. oldal.)

Status éledét és rendes működését sok időre hátráltatják.” (11. old.)

De a klasszikus magyar újságíró, aki maga a testet öltött szelíd elnézés a vértanúk hóhéraival, rabok és száműzöttek porkolábjaival szemben, természetesen kérelhetetlenül szigorú erkölcsbírója az üldözött forradalmároknak. .

„Kossuth kormánya elkényeztetve és gyenge volt. Ott a bűn fékezésére erőt, kívánatok mérséklésére hajlamot, a népigény megtagadására bátorságot hasztalan kerestünk volna. Érzelgés volt elég, de azon mély érzés hiányzott, amely egy rossz irány szerencsétlenségeitől megdöbbenve, a veszélyt kész eréllyel és önfeláldozással feltartóztatni. Kossuth maga inkább volt a népszerűség, mint a népeszmék embere. Hatni vágyott. Eszközeit a körülmények szállították és az idők odafordultak, hogy Kossuthnak naponként mellőzhetlenebb szüksége lőn a tömeg karjára és hajlamára támaszkodni... Kossuth nem ügyelt arra, hogy tervei tömörek, dehogyan sokféle csillogók és népszerűek legyenek, élére állította volna magát minden képzelhető iránynak, amely az övénél szélsőségebbnek látszott, ha a körülményekből gyanítani lehetett, hogy egy filippika által meg nem semmisül és bír olyan talentumos emberekkel, kik közül valamelyik pártvezérré nőheti ki magát. Nincs szándékom egy távollevőt, aki különben oly szerencsétlen a viszonyok súlya és lelkiismerete miatt, nincs céloim Kossuthot vádolni.” (28. old.)

„A forradalom kitört, a vezetők részéről több önzéssel és kevesebb fanatizmussal, mint az avatlanok képzelni tudják. Árja növekedik és csakhamar a felszínre emel olyan egyéneket, kik vagy söpredékei a pártoknak vagy osztják a tömeg rajongásait.” (*Még egy szó a forradalom után.*)

Eötvös József báró, a felvilágosult liberalizmus kiváló képviselője és az első *független* magyar minisztérium vallás- és közoktatásügyi minisztere, a közjogilag egységes osztrák birodalom mellett tör lándzsát „*Ueber*

die Gleichberechtigung der Nationalitäten in Oesterreich” c. művében.

„A monarchia egysége” című fejezetben kijelenti: „A monarchiának mindenekelőtt egységre van szüksége. A föderalizmus laza köteléke, amelynek egy csaknem szükségszerűen terjeszkedő és egy pusztulni indult hatalom közé kell ékelődnie és így mindenekelőtt erősnek kell lennie, nem elégséges.”

Nem lehet azonban több olyan, alkotmányos ország szövetsége sem, amelyek mindegyike megtartja a saját szuverenitását és a másikat csak bizonyos kormányzati ágak és az uralkodó személye által kapcsolja össze. *Egységes alkotmány kell*, mint amely oly államhoz illik, melyben csak egyetlen valóban szuverén hatalom van. Ez az, amire szükségünk van. A szuverenitást nem lehet szétdarabolni. Azokat az ügyeket, amelyek az egész államhoz tartoznak, nem lehet szétdarabolni. Azokat az ügyeket, amelyek az egész államhoz, tartoznak, nem lehet elforgácsolni. Azt a jogot, hogy az államegység (Gesamtstaat) közigazgatási szerveit felelősségre vonják, nem lehet az egyes tartományoknak megadni, hacsak nem akarjuk az egész államot megsemmisíteni és a monarchiát szétszakítani, előbb csak tartományokra, amelyek azonban utóbb maguktól oszlanak fel azokra az elemekre, melyekből keletkeztek.” (123. old.)

1867-ben, a kiegyezés után, amikor az „egységes Gesamtmonarchie“-t újból tartományokra darabolták, az alkotmányt helyreállító magyar minisztériumban természetesen helyet foglalt az egységes birodalmi alkotmány elméleti bajnoka is.

A konzervatív párt politikai hatalomra jutásáért indított irodalmi harcban a legerélyesebb hangot *Somsich Pál* ütötte meg: „*Das legitime Recht Ungarns*” c. munkája az egykorúak felfogása szerint a legönérzetesebb modorban követelte a magyar történelmi alkotmány helyreállítását. Ez a konzervatív magyar önérzet ilyen módon nyilatkozik:

A Bevezetés előadja, hogy mondanivalóinak közzétételét már megkezdte a „Figyelmező” hasábjain, ahol két cikke jelent meg,

„azonban ekkor Őexcellenciája, a hadsereg-főparancsnok úr (Haynau) lekötelezően szívélyes formában kijelentette, hogy ily zavaros időkben még a legjobb szándékú cikkek is csak gonosz szenvedélyeket ébresztenek, de semmi jót létre nem hozhatnak. Ily körülmények között az a kötelesség hárul minden jóérzésű hazafira, hogy legalább egy ideig nyugodtan várakozzék a kormányzat kritikájával. Ez az oly humánus módon kifejtett és annyi férfias nyíltsággal előadott nézet és óhaj a diadalmas hadvezér részéről, úgyszintén a velem szemben tanúsított jóindulat arra indítottak, hogy egy ideig csendben maradjak.

(Ki verte le e szabadságharcot.)

De azóta hat hónap telt el, ami hosszú, de legalább is elegendő idő ahhoz, hogy szabad legyen megkérdezni, mit tett a kormány a forradalom leverése óta a legitim jogrend visszaállítására. Mit tett ama jog érdekében, amelynek nevében küzdött a forradalom ellen és *amelynek segítségével győzött.*

Valóban, nagy ideje megvilágítani és tisztázni azt a kérdést, hogy vájjon *a magyar lázadást a legitimitás által a legitim jog érdekében győzték e le* vagy pedig a legitimitás zászlaja alatt a magyar forradalmat egy másik forradalom szorította ki.

(Mi is volt hát a szabadságharc?)

Az áldatlan eltévelyedések után, amelyekben *megvalósíthatatlan elméletek* alapján belement, Magyarországot az örvény szélére sodorták és amelyek miatt az életerős nemzetet most politikai halál fenyegeti, senki sem veheti rossznéven, ha egy magyar királyáért és hazájáért, mindkettőjük közös jogáért igénytelen szavát felemeli. Bár csak ne hangzana el eredménytelenül a legfelsőbb uralkodó előtt.

Írom mindezt a legszentebb kötelesség érzetében, mint királyom hűséges alattvalója és mint hazám jó fia.”

(Az abszolútizmus igazolása.)

„Ha meg is kell adni, hogy olyan megrázkódások után, amelyek Magyarországon végbementek, az államgépezet képtelen rögtön a szabályszerű sínekre visszakerülni és ennél fogva nálunk az abszolút hatalomra támaszkodó kivételes állapot senkit sem lephet meg, de ez mindenesetre csak addig tarthat, amíg a közrend helyreáll és a törvényes hatóságok tekintélyüket visszanyerték.

Mint átmenetileg igénybevett rendkívüli segéd-eszköz, gyakran szükséges, Magyarország zilált viszonyai között pedig talán éppen nélkülözhetetlen is. Emellett — hála az osztrák tisztakar, ritka kivételektől eltekintve, általános műveltségének és a hadsereg lehető kímélettel kezelt szigorú fegyelmének — elmondhatjuk, hogy egyes, soha el nem kerülhető *túlkapások* dacára, az osztrák tiszt túlságosan lovagias ahhoz, hogy egy szerencsétlen nemzet elnyomott helyzetét a magánérintkezésben nem méltányolja. (111, old.)

(A dinasztia és a konzervatívok egymásra utaltsága.)

Őnök az örökletes császárságot az annyira változó erőhatalom mulandó jogára akarják felépíteni.

Őnök az osztrák összbirodalom szilárd uralmát akarják megalapozni és rendszerük kiinduló pontjával, az újraépítés alapjával még sem a történeti jogot választják?” (112. old.)

Végül az ellenforradalom lélekrajzának és a mai ellenforradalommal való teljes lelki rokonságának jellemzésére néhány szemelvény a konzervatív párt jobbszárnyának egyik vezérférfia, *gróf Széchenyi Antal*: „*Politische Fragen der Gegenwart*”, c. könyvéből:

„A forradalmi mozgalmat legtöbbször könnyelműen és meggondolatlanul kezdték vagy csatlakoztak hozzá és így nem csoda, hogy olcsó lelkesedésben, tisztázatlan kívánságokban, zagyva theorifalásban kezdődött az, ami sokakra nézve gyalázat-

ban és szomorúságban végződött. Senki sem ismerte kevésbé az osztrák császárságot sajátosságaiban és összefüggésében, mint ezek a mindenfajta forradalmárok, akik a forrongó időkben sorsát meghatározni akarták.” (126. old.)

„Ott, ahol az osztrák forradalom nem volt a lelkiismeretlen demagógok agitációjának, másrésről hivatlan és elvadult csöcselék jellemtelenségének eredménye, ahol nem pusztán politikai bűntetteknek volt megnyilvánulása, ott politikai hibává lett, lényegét emez országok állami és nemzeti létfeltételeinek félreismerése szabta meg.” (128. old.)

„Egy országban sem oly veszélyes a külföldi utánzása, mint Ausztriában, mert egynek sincsenek oly lényegesen sajátos viszonyai, egyikben sem esik annyira egybe a felforgatással az egyoldalú elméletek uralma.” (130. old.)

„A politikai forradalmat Ausztriában részben azok a hivatásos forradalmárelemek határozták meg, amelyek mindén modern európai államszervezet kellemetlenül korhadó talajrétegét alkotják. Ezeknek kárhozatos kitörését csak erő és erélyesség tarthatják féken; csendes, de romboló terjeszkedésüket pedig csak erkölcsi és vallási erők előzhetik meg.” (137. old.)

„Innen vannak az új magyar törvények hiányosságai, tisztázatlanságuk és ellenmondásaik, amelyek lehetővé tették, hogy ravasz ügyvéd királyi koronára spekuláljon, amelyet csak akkor mert elorozni, mikor áldatlan körülmények szomorú láncolata kezére játszott.” (147. old.)

Végül még a lendületes befejezést idézzük:

„A gyilkosokat megbüntették, az elvakult és félrevezetett néptömegeket megfékeztek, azonban a forradalom felett Ausztriában és az egész Európában csak akkor lesz tartós a győzelem, ha az újból megerősödő közszellem, a jog és igazság újrábredő szelleme, az *egész szellemi irányzatot átadja a pl. megérdemelt megvetésnek*” (180. old.)

Alig lehet elhinni, hogy ezek a *hangok a múltból*, melyeket talán a kelleténél terjengősebben is szólaltatunk meg a fentiekben, az 1850-es években hangzottak el először és utoljára és hogy 70 éven át úgy tespedtek olvasásból kiment könyvek lapjain, mint elavult, lomtárba csapott gramofonlemezek.

Ma minden elmefuttatásuk, frázisuk és vádjuk szóserinti elevenségben ficáncol és fullánkoskodik az ellenforradalmi irodalomban.

Talán nem is tudatos az utánzás. A vesztétől remegő osztályönzés szentlelke szállotta meg és tanította őket a reakció világnyelvére. Tény az, hogy a mai fehér hírlapírás és politikai irodalom kizárólag a fent leközölt idézetek verklizéséből él. Az *Új Nemzedék*, a *Nemzet/Újság* és laptársaik, a Huszár Károly szerkesztésében, kormánytámogatással „a *magyarság legjobb fejeinek tollából* megjelent terjedelmes könyv, a „*Proletárdiktatúra Magyarországon*” egyebet sem tesz, mint a megváltozott viszonyokhoz alkalmazza, új nevekre kereszteli a 48—49-es ellenforradalmi publicisztika kiszólásait.

A munkásforradalomra irányzott minden egyes tördőfésük átjárta már a szabadságharcosok becsületét és emlékét is. Az ő nyelvükön Batthányi Lajos pénzhamisító volt, Kossuth terrorista népbolondító, a forradalmi hadsereg züllött, gyáva és kegyetlen csürhe, a tömeg félrevezetett és aljas, a szabadságharc elmélete, „korszellem”, éretlen és a nemzet lelkével nem számoló. Az igaz hazafiság ezt az egész szellemi irányzatot is át akarta adni; „a jól megérdemelt közmegvetésnek”.

És mégis! A magyar történelem új korszakát még a hivatalos történelemírás is a 48-as forradalomtól szá-

mítja és gyalázatos, de gyorsan muló epizódnak tekinti az ellenforradalom dühöngését. Az Apponyiak, Jósikák, Dessewfyek és társaik leszármazol szégyenkezve szeretnék a feledés fátyolát apáik tetteire borítani. Az ellenforradalom szellemi leszármazol pedig a forradalom hagyományaiból akarnak lelki erőforrást teremteni maguknak, miközben ugyanazt a keresztet ácsolják a munkásság szabadságharcának szereplői számára, amelyre elődeik a 48-as forradalmárokat feszítették. *Hogy fognak miattuk a fiaik szégyenkezni!*

A könyvben idézett könyvek jegyzéke:

- Charmatz Richard*: Geschichte der auswärtigen Politik Österreichs in XIX.-ten Jahrhundert. Berlin, 1913.
- Eötvös József báró*: Über die Gleichberechtigung der Nationalitäten in Österreich. Pest, 1850.
- Friedjung Heinrich*: Österreich von 1848—1860. Stuttgart, 1910, „Figyelmező” politikai lap. Szerkeszti: Vida Károly. Pest, 1848—50.
- Görgey Arthur*: Mein Leben und Wirken in Ungarn. Leipzig 1886.
- Grümvald Béla*: A régi Magyarország. Budapest, 1884.
- Kemény Zsigmond báró*: „Forradalom után”. Pest, 1850.
- Kemény Zsigmond báró*: „Még egy szó a forradalom után”. Pest, 1851.
- Kossuth Lajos*: Schriften aus der Emigration. Pressburg und Leipzig, 1880.
- Szabó Kttin*: Marx és Engels válogatott művei I. köt. Budapest. 1905.
- Gh. Seignobos*: Politische Geschichte des modernen Europas. Leipzig, 1910.
- Somsich Paul*: „Das legitime Recht des Königs von Ungarn.”¹¹ Wien, 1850.
- Springer Anton*: „Geschichte Österreich seit dem Wiener Frieden.” Wien, 1850.
- Széchenyi István gróf*: „Ein Blick auf der anonymen Rückblick.” London, 1859.
- Id. Szögyén-Marich László*: „Emlékirataim”. Budapest, 1903.
- Werthi imer Eduard*: Graf Julius Andrássy. Stuttgart, 1910.
- Wirker Ludicig*: Meine Erlebnisse. Pressburg und Leipzig, 1880.
- Zsede'nyi Eduard*: Ungarns Gegenwart. Wien, 1850.
- Dr. Zugschicert Johann Baptist*: Das Bankwesen und die priv. Österreichische Nationalbank. Wien, 1855.

TARTALOM:

	Oldal
I. Ellenforradalom és hazafiság	3
A 48-as forradalom és ellenforradalom a köz- tudatban	7
II. A forradalom előzményei	10
III. A forradalom tavaszán .. ?	20
1. Az ellenforradalom munkába kezd	22
2. Jellasicsh patrónusai	26
IV. A magyar ellenforradalmárok a szabadságharc alatt	34
1. Az ellenforradalmi agitáció	36
2. A magyar úri jellem	38
V. A 48-as forradalom bűnlajstroma	42
1. A vörös terror.....	43
2. A pénzhamisítás.....	48
3. Korrupció és demagógia	52
4. A kisebbség önkényuralma	55
5. A zsidókérdés a szabadságharcban	56
VI. Ki a felelős az orosz invázióért?.....	57
VII. A forradalom után	60
1. Fehér terror.....	60
2. A magyar konzervatívok állásfoglalása	63
3. Magyar írók a szabadságharcról	67